

BEŞİNCİ OTURUM
YEREL KALKINMA
Oturum Başkanı
Prof. Dr. İlhan TEKELİ

Konuşmacı: Prof.Dr. Erhan KARAESMEN
KENTSEL YAPILAŞMA, ALT YAPILAŞMA ve KONUT

1. GİRİŞ- Kentsel Oluşumlara Genel Bakış

1.1. Kentleri Yöneten ve Yönlendiren Güçler

Kentlerin kimlerce ve hangi güç odaklarıyla yönetilip yönlendirildiği husus çok temel bir bilgi yumağı oluşturur. Köklü bazı kavramları çağrıştırır. Yönetici ve yönlendirici güçler olgusundan hareketle, kentsel devinimin sosyo-teknik boyutları daha net şekilde anlaşılır.

Kent yönetimine,kamu birimleri ile yurttaşların (hemşehrilerin) bir ortak girişimi gözüyle bakılabilir. Devlet ve kamunun kentlerdeki uzantısı valilikler ve kaymakamlardır. Hemşehriler bu ortak girişimde hem bireysel tavırların içinde hem de gruplar halinde bir sosyal katmanın parçaları olarak yer alırlar. Kentler adına,kamu ile hemşehrilerin çok özgün bir birleşmesini temsil eden belediye oluşumunu ortaya çıkarırlar. Merkezi idarelerin kentsel uzantısını oluştururlar. "Belediye" adını taşıyan yerel yönetim kendisini seçenlerin beklentilerinin belirlediği yükümlülük çerçevesinde ve ayrıca işin gereği olarak rasyonel ve ileri planlamalar yapmak zorundadır.

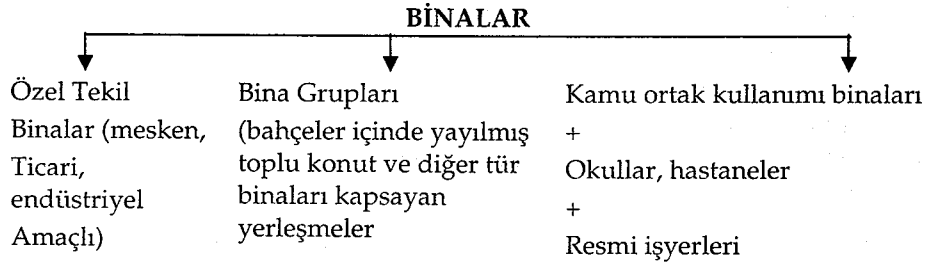
1.2. Yerel ve Kentsel Gelişmenin Öğeleri

Bu arada kentin geleceğinin şekillenmesi ve bu amaçla olası gelişmelerin öngörülmesi söz konusudur.Bu çerçevede,kentsel alan kullanımında akılcı teknik yaklaşımların geliştirilmesi gereklidir. İlişikteki Tablo-I ve Tablo-II de kentsel alan kullanımı içinde yer alan işlevsel öğeler özetlenmiştir.Kent bu unsurların tümünün birden dengeli gelişmesiyle anlam kazanır.Böylece, alt yapılaşma, yapılaşma ve özellikle kent ve yapılaşma birlikte yürütülmek zorundadır.İşbu metin, bu konuları toplu bir bakışın özetini yansıtacak biçimde hazırlanmıştır.

Tablo I

Kent toprağın üzerinde Sokaklar- Caddeler Meydanlar Parklar-Bahçeler Altgeçit Çıkışları Viyadükler-Yükseltilmiş Yaya Geçitleri Anıtlar ve Tarihi Yapı Kalıntıları ve BİNALAR

Tablo II

2. Kentsel Dolu İçinde Binaların Yeri

2. 1. Konuya Genel Bakış

Kentsel alan kullanımında en önemli yeri bina türü yapılar kaplamakta olup bu hususa önceki bölümde değinilmişti. "Bina" denen yapısal oluşum aynı zamanda yapıldığı ve kullanıldığı dönemin yaşam izlerini kalıcı ve gerçekçi biçimde yansıtan aynalardır. Geçmiş uygarlıkların izlerini ararken çeşitli kalıntılar arasında özellikle bina türü yapıların kalıntıları çok dikkatli incelemeye alınır. Fonksiyonları itibariyle binalar en yoğun şekilde rastlananları olan konutlar ile diğer tür binalar olmak üzere kabaca iki gruba ayrılabilir. Konut dışı binaların içinde toplumsal hizmet binaları (okullar, hastaneler, idari binalar); toplum yaşamında ortak kullanıma sahip çeşitli özel binalar (kültürel ve sanatsal rekreasyon binaları-müzeler, konser ve tiyatro salonları, opera salonları, kütüphane binaları vb.); toplumsal ortak kullanımda yaygın biçimde yer alan ve çok girilip çıkılan binalar (ibadet binaları) sportif aktivite ve izlenme binaları; işyeri ve bunlarla bağlantılı lokanta ve benzeri hizmet birimlerinin yer aldığı bina bölümleri ve ayrıca kalabalık bir grup olarak da sınai üretim, depolama ve sınai ürünlerin tamiriyle

uğraşan iş dallarının binalar vb. Bu gruba ayrıca çağdaş yaşamın önemli bir parçasını oluşturan ulaşım tesislerinin hareket ve iniş binaları, tren ve metro istasyon tesisleri ile havaalanları hizmet binaları dahil olmaktadır.

Konut sadece yaygınlığı yönünden değil kentsel karakteri belirleyiciliğiyle de tüm bina türleri arasında özel bir yer kaplamaktadır. Ancak, sayısı az ve yaygınlığı seyrek olmakla birlikte yukarıda ikinci grupta sözü edilen ve pek çoğu büyük boyutlu özel mesaj binaları tanımına da giren binaların da kentsel karakter belirlemede belirli bir yeri vardır.

Bu metnin yazılmasına yol açan vesile Antakya kentinin gelişme sorunlarıyla ilgili bulunduğundan Antakya'yı daha özel olarak ilgilendiren bir alt konu grubuna aşağıda yer verilecektir.

2.2 Binaların Çevreyle Uyumu Konusu

Alanda ve hacimde mevcut boşluklar ile bunların bir bölümünde yer tutan binaların uyumu binanın tekil karakteristiği olarak da önemlidir. Ancak, bina denen yapı türünün kentsel doku oluşturmadaki özel yeri dolayısıyla boşluklar doluluklar binaların birbiriyle komşuluğu, boşluklarla komşuluğu özel anlam taşımaktadır. Sokaklarında dolaşanların gözünde ve ruhunda bir şehri "güzel" ya da "çirkin" kavramlarıyla değerlendirmede bu uyum faktörünün de yeri bulunmaktadır. Ayrıca, özellikle kentlerin merkezi alan kesimlerinde bu uyum ve uyumsuzluk meselesine ek olarak bir de yapıların yapılaşlarına ve kullanım biçimlerine gösterilmiş olan özen işin içine girmektedir. İlişikteki şekil 1 de Leningrad ve Ankara'dan alınmış iki merkezi alan fotoğrafı bu sözü edilen uyum-uyumsuzluk, özen-özensizlik kavramlarından hepsini birden karşılaştırmalı olarak özetlemektedir.

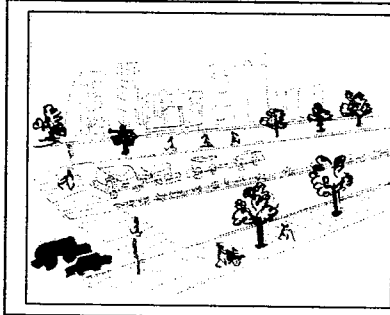
Şekil 1.

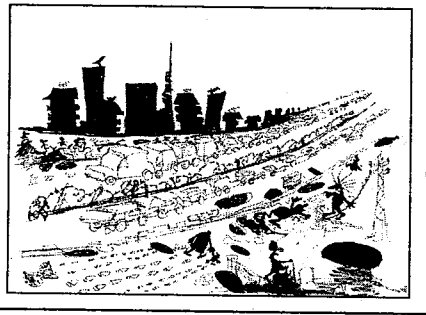
İnsanlar dolaşırken yada mevcut kent motorlu araç istilası altındayken (ayrıca döküntü kentsel altyapı örnekleri mevcut iken)

Kentsel boşlukları dolduran yol, park kaldırım meydan vb unsurların yerleştirilişindeki beğeni ya da savrukluk binalar için söylenenlere ek olarak önemli bir unsur yaratmaktadır. Bir kentte binaların güzelliğine önem verilmiyorsa boşluklara da yer alan altyapı unsurlarının düzenli ve hoşgörülü olması da olanaksızdır. Buna örnek olarak Ankara'daki son yıllarda doruğuna tırmanmış olan düzensizlik ve çirkinlik örnekleri serbest el temsili bir skeçle şekil 2 ve 3' te yer bulmaktadır.

Şekil 2

Şekil 3

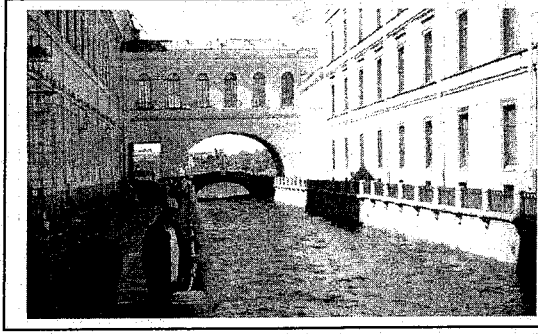

Doğanın bir armağanı olarak ırmak,göl deniz ,kanal vb. keyifli doğal oluşumlara komşuluk yapan kentlerde su unsuru ile haşır neşir olmak yukarıda sözü edilen bina ve onlara komşu boşluktaki alt yapıların düzenlenmesine keyifli katkıda bulunabilirler. Antakya kentinin içinden geçen derin bir vadiye sıkışmış olsa da yine de serinliği ve şırlıtyı temsil eden nehrin bu anlamda hoş bir su haşır neşirliğine yol açması beklenebilirdi. Ya da beklenmeliydi.

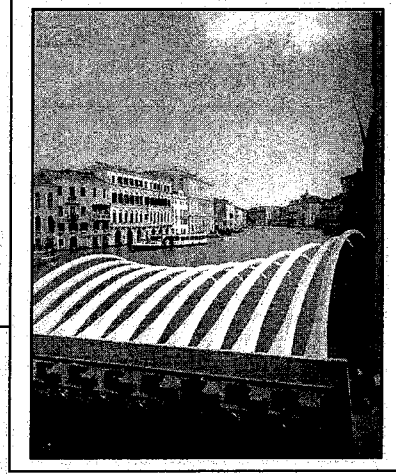
SU ile oynaşma başlığı altında örnekleri şekil 4-5-6 ve 7 de verilen bu olgu kentsel dokunun düzgünlüğünün ve güzelliğinin belirlenmesinde ağırlıklı yer tutabilmektedir.

Asi ırmağının Antakya'nın suyla oynaşmasının bir kaynağını,bir çerçevesinin oluşturması ne kadar çok temenni edilir.

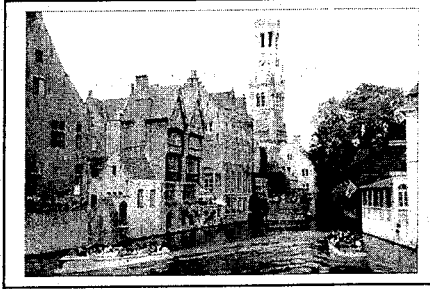
Şekil 4 -Leningrad

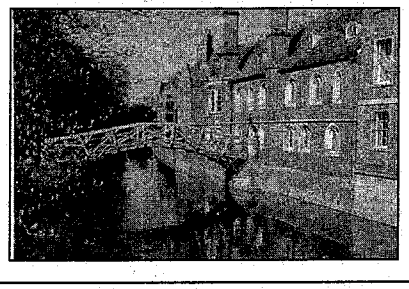
Şekil 5 -Venedik

Şekil 6 -Bruges

Şekil 7 - Cambridge

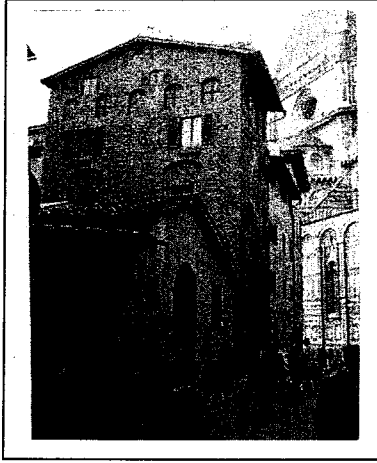
2.3 Tarihi Karakterli Köşelerin ve Binaların Kentsel Dokuya Katkısının Anlamı

3. Konut Başta Olmak Üzere Bina Türü Yapıların Tarihsel Gelişmesi

2.3 Tarihi Karakterli Köşelerin ve Binaların Kentsel Dokuya Katkısının Anlamı

Batı ve doğu ayrımı olmaksızın, insan gibi yaşama arayışlarının ağır bastığı toplumlarda ve bunların ülkelerinde tarihi kültür mirası hep saygıyla kucaklanmıştır. İnsanoğlunun gideceği yeri, belli ölçülerde geldiği havzalar ve günümüze ulaşmada geçirdiği evreler oluşturmaktadır. Geçmişe dikkatli bakıldığında gelecekle ilgili anlamlı ve rasyonel izleri yakalamak daha kolay olmaktadır. Tarihi binaların çevre ile uyumda da başarılı olmuş örnekleri ulusal ve uluslararası

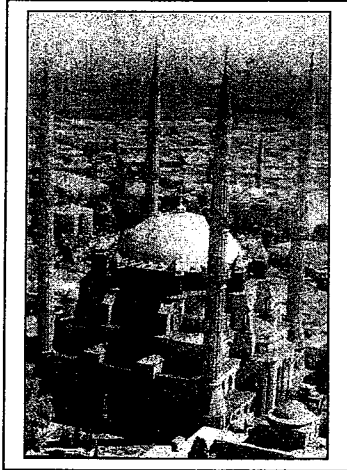
kültür mirasının önemli odak noktaları olarak hep dikkat ve saygı çekmişlerdir. Floransa da tarihi katedral mahallesi ve Barselona şehir merkezinde Gaudi yapılarından birinin yer aldığı bir meydan bunun örnekleridir (şekil 8-9).

Şekil 8- Floransa

Şekil -9 Barselona

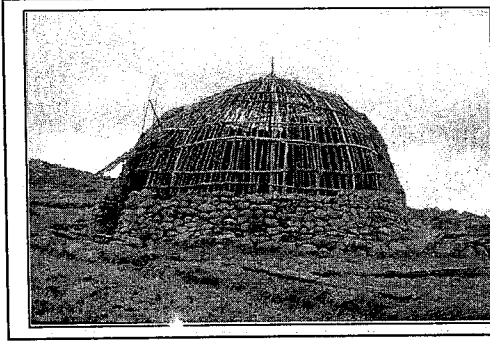

Şekil 10- Selimiye Camii-Edirne

3.1. Genel Çerçeve

Barınma ihtiyacı beslenme ve soyunu çoğaltma ihtiyaç ve güdülerinin bir önünde gelen en kaçınılmaz ve birincil gereksinme türüdür. Dolayısıyla, insanoğlu mağara içi düzenlemelerinden şekil 11 ve 12' de görülen ilkel ama fonksiyonel barınma mekanı inşa etme sürecinden geçerek bu günlere varmıştır.

Şekil- 11

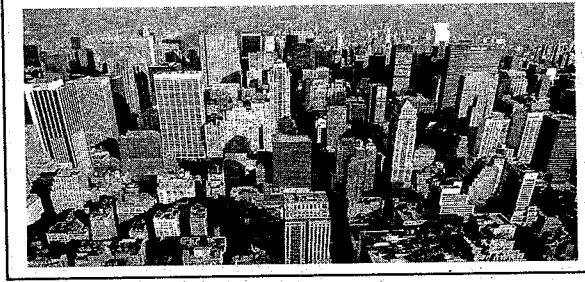

Şekil- 12

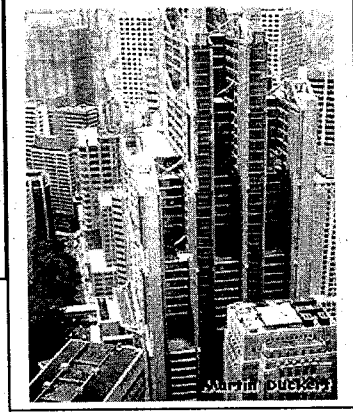

Günümüzde mesken türü yapılaşmanın yanı sıra işyeri binalarında da özellikle ekonomisi gelişmiş ülkelerin kentlerinde, belli bir artış izlenmektedir. Nüfus ve insan yoğunluğu artışı yaşanan kentlerdeki arazi kullanımı ile ilgili yeni tanımlar ve sınırlamalar binaları gittikçe daha yukarı tırmanan formda inşa ettirir olmuştur. Bunun sonucu olarak da kentsel dokuma olayına yukarı doğru tırmanan günümüzde çok rastlanıyor ve biliniyor olmakla birlikte bu tür çağdaş kentsel görüntülerden bir ikisine de ilişikte yer verilmiştir.(şekil 13-14)

Şekil 13-New York

Şekil 14-Hong Kong

Şekil- 15 Barselona

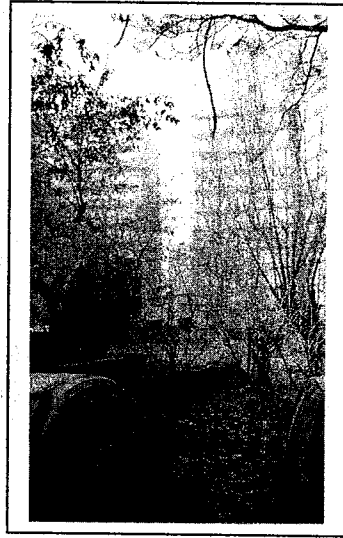

Öte yandan çağdaş heykel sanatında yukarı doğru uzayan ince profilli formların yaygınlığı da hatırlanmalıdır. Binalarda yukarıya doğru tırmanma furçasının küçük bir örneği olarak Barselona'daki inşa halindeki bir yapı ile bunun önünde görüntü veren ince uzun profilli bir Miro profilinin yan yanlığı ilgi çekici bir buluşma niteliği taşımaktadır.

(şekil 15)

3.2 Antakya Özelinde Konuya Bakış

Antakya kentimizin çok gerilere dayanan parlak geçmişi bu kentte uygarlık yapılarının ve özellikle konut türü yapıların her zaman mevcut olduğunu düşündürmektedir. Tarihi kültür mirası tanımına girecek kalıntıların sayısı çok az olmakla birlikte antik ve ortaçağlar boyunca Antakya da önemli yapılar inşa edildiği bilinmektedir. Son bir kaç yüzyılın bazı yapılarına da hala rastlanabilmektedir. Ancak, Antakya'nın son dönemlerdeki gelişmesi geçmişinde sahip olduğu yapılaşma parlaklığının ve doğayla Asi nehri dolayısıyla kurulmuş organik bağlantısını soldurtacak nitelikler taşımaktadır.

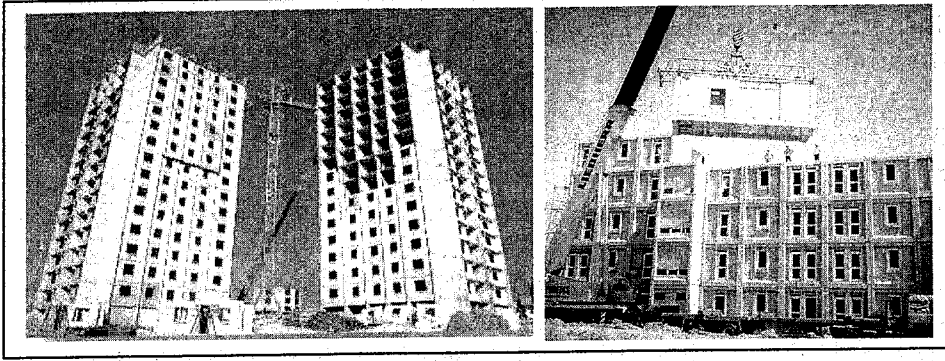
Şekil- 16

Öte yandan toplu konutlaşmada ileri yapım teknolojilerinin özendirilmesi bu yolla estetiği çok yüksek olmasa da yeni binalar bir görsel netlik kazandırılması yolu açlabilmektedir.(Şekil 17-18)

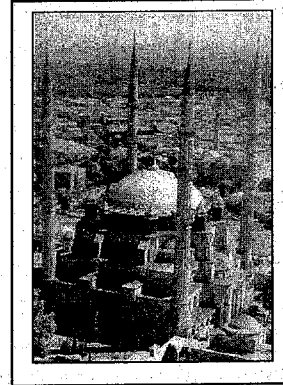
Bu satırların yazarının Antakya kentine olan aşinalığı neredeyse yarım yüzyıla yaklaşmakta olup çeşitli vesilelerle kentte bulunma ve binalaşma olayında deneyimli bir projeci olarak bazı yapılar için katkıda bulunma şansını da zaman içinde bulmuştur. Antakya ölçeğinde toplu konut siteleşmesi eğilimlerini ve arayışlarının bulunduğu da tanıklık etmiştir. Toplu konutlaşma özel bir kooperatifleşmenin yerel yönetimle akıllı bir uzlaşması da sağlandığında akılcı bir altyapılaşmayla doğayı kollama ve çevreye belli bir özen getirebilme şansına sahip olmaktadır. Son yıllarda ülkemizdeki çeşitli toplu konutlaşma etkinlikleri arasında aşırı lüks siteleşme örneklerini bir kenara koyalım makul ölçekte ve ölçüde olanlarını arasında da ferahlatıcı örneklerle rastlanmıştır (Şekil16).

Şekil- 17

Şekil- 18

Antakya'nın geçmişinde toplu konut siteleşmesinde toplu konut siteleşmesi arayışları mevcut olduğu halde günümüzdeki yapılaşmasına alabildiğine "tekil binacılık" dürtüsünün egemen olduğu gözlenmektedir. Bu binaların bir bölümü düzgünce tasarlanmış ve inşa edilen yapılar olmakla birlikte Antakya'nın yeni mahallelerinde genel bir kentsel doku gevşekliği ve görsel keyifsizliğin hakim olduğunu maalesef dile getirmek durumundayız.

Yetişmiş insanı ve uzmanı Antakya kadar bol bir kentte ve ayrıca kentli bilinci ve geçmişi eskilere dayanan bu tür bir belde de hemşehrilerin bu konuya yöneltecekleri özel bir duyarlılığın daha uygun yeni çözümler getirmesi beklenmelidir. Beklemeliyiz..

KONUŞMACI: Doç. Dr. MELİH PINARCIOĞLU
YEREL KALKINMADA YENİ ARAYIŞLAR

Bu kurultay, Antakya'lıların kendi yereline sahip çıkmasının, yerel inisiyatifler geliőtirebilmesinin bir göstergesi elbette. Ancak söylemeliyim ki, yerel kanaat önderlerinin yerel kalkınma konusunda attıkları adımları bu kurultayda anlatabilmelerini, süreçteki sorunlarını zikredebilmelerini gönüm isterdi. Yerel kalkınma sürecinde bizzat yereli temsil edenler tarafından analitik bir aktarım olmadığında, yerelin dışından gelen bizler için kalkınmada oluşturabilecek stratejiler üzerinde düşünmemiz ve belli çözüm önerilerinin oluşturulmasına katkı verebilmemiz sınırlanıyor. Belki de haddim değil ama yerelin kendi sorunları üzerinde düşünme kabiliyetini geliőtirmeye izin verecek bir oluşumun gelecek kurultaylarda gerçekleştirilebileceğini ümit etmek istiyorum.

Ben bugünkü konuşmamda doğrudan Antakya üzerine bir şeyler söylemeyeceğim; yerel ekonomik kalkınma konusunda genel bir çerçevenin ana unsurlarına dikkat çekmeye çalışacağım. Bu konuşmama temel olacak Oğuz Işık'la beraber yazdığımız bir kitabımız yayınlandı geçen hafta¹. Biz bu kitapta varolan kuram ve pratiğin kalkınma açısından çok da anlamlı pozisyonlar yaratmadığını söyleyerek, yeni bir yerel kalkınma anlayışının oluşumundaki temel noktaları tartışmaya çalışmıştık. Ben burada işte bu kitap temelinde bazı noktaları gündeme getirip, yerel kalkınma konusunda belli açılımlar yapmaya çalışacağım.

Son 30 yılda Türkiye'de ve daha bir çok ülkede ilginç gelişmeler oldu yerel kalkınma açısından bakıldığında. Bir çok ülkenin azgelişmiş bölgelerinde küçük ve orta ölçekli işletmelere dayalı beklenmedik, başka bir deyişle planlanmamış gelişmeler yaşandı. Piyasa ekonomisinin küresel olarak yeniden yapılanması sürecinde devletler, bir önceki dönemde buldukları imtiyazlı konumlarını terk ederken, girişimcilik kalkınmanın motor gücü haline geldi. Girişimciliğin kazandığı bu yeni güç, azgelişmiş bölgeler için de yeni bir umut oldu. Fırsatları iyi değerlendiren bölgeler bu süreçten kazançlı çıktılar; fırsatları değerlendiremeyenler için ise değişen pek bir şey olmadı.

Bir zamanların azgelişmiş yerelliklerinde görülen kalkınma ataklarında planlamanın başarı hanesine yazılacak da ne yazık ki pek bir

¹ M. Melih Pınarcioğlu & Oğuz Işık (2004), *Yeni Kalkınmacılık: Bölgesel Kalkınmada Yeni Arayışlar*. GİDEM yayınları, Ankara.

şey olmadı. Pratikte görülen bu tür kendiliğinden oluşumlar, bölgesel ve tarihsel olarak birikmiş zanaatkarlık bilgisinin özellikle girişimciler ve diğer bölgesel aktörler arası güvene dayalı ağ ilişkileri yoluyla kalkınma sürecine aktarılabilmesi mümkün oldu. Bu süreci izleyerek geçiren kalkınmacılar/plancılar, bu tür bölgelerin analizini yaparak fırsatları değerlendirmemiş bölgelerin içsel dinamiklerini harekete geçirecek planlama önerileri çıkartmaya çalıştılar. Kendiliğinden oluşmuş dinamiklerin diğer bölgelere aktarılamaz bağlam bağımlı yapısı ve gittikçe azalan fırsatlar, ayak bağı oldu plancılara. Tepeden değil, aşağıdan yukarıya doğru yapılacak müdahalelerde oluşması gerekli güven, çoğunlukla sağlanamadı. Yukarıdan aşağıya müdahale yapmaya alışmış planlama geleneği, yeni dönemde çekingen kaldı ve eski dönemde kazandığı alışkanlıkları bırakmakta zorlandı. Oluşan planlama önerilerinde de az gelişmişlik sorunuyla uğraşmak için gerekli olan akıl ve duygu ilişkisi çoğunlukla sekteye uğradı. Az gelişmişlik ve yoksulluk için gerekli olan empati yeteneği kaybolmaya başladı yavaş yavaş. Kalkınma artık gönül koyulmuş bir eylemden, ulusal ve uluslararası müşavirlik şirketlerinin ana aktör olduğu bir işe dönüştü kısa bir sürede. Heyecan kayboldu, geriye sadece yeterliliği tartışılır teknikler kaldı.

Bu yeni dönemde, küresel ilişki ağlarına girmeyi başaramamış ve ulusal büyümeye katkıları sınırlı kalmış bölgeler ve kentler için kalkınma reçeteleri geliştirilmektedir. Bu kalkınma reçeteleri, devleti değil de girişimciyi özellikle küçük ve orta ölçekli firmaları ve sivil toplum kuruluşlarını harekete geçirmeye çalışan, bir önceki dönemin tersine yukarıdan aşağıya değil de aşağıdan yukarıya doğru müdahale tarzını esas alan eylem biçimleri olarak ortaya çıktı. Yeni dönemde ortaya atılan kalkınma reçetelerinin pratikteki sonuçlarına bakarak, bu yeni müdahale tarzının kilitlenmiş bölgelerde başarılı olduğunu söylemek zor. Bunun bir nedeni, reçetelerin dayandığı 'postrasyonalizasyon'da aranabilir. 2. Kalkınmacılık sonrasında hızla kalkınan bölgelerde gelişen süreç, büyük ölçüde müdahalesiz ve kendi

² Postrasyonalizasyon kavramına ilişkin olarak bkz. Sayer, A. (1992) *Method in Social Science: A Realist Approach*, Routledge, London. Ayrıca bölge kalkınma kuramlarında postrasyonalizasyonun değerlendirmesi için bkz. Tekeli, İ. (2004) "Bir Bölge Plancısının Çözmeye Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları", *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, DPT, Pamukkale Üniversitesi. Mart 2004: s. 244-262; ve Tekeli, İ. ve Pınarcıoğlu, M.M. 2004. "Commitment Model for Regional Planning: How to unlock the frozen gears of stagnant regions", *Studia Regionalia* (2004).

kendine geliştiği için, bu reçetelerde söylenenlerin bu başarının gözlemlenmesi ile elde edilen bulgulara dayandığını daha önce belirtmiştik. Bu gözlemler ise nedensellik üzerine değil, o süreçte ortaya çıkan olumsuzlukların postrasyonalizasyonu ile yapılandı.

Postrasyonalizasyon aktörlerin şimdiki zamandaki eylemlerini organize edebilmeleri için geçmişte yaşanmış, planlanmamış ve öngörülmemiş tecrübe ve eylemlerin yeniden yorumlanması olarak tanımlanabilir. Burada önemle vurgulanması gereken nokta, geçmişteki eylemler anlamlandırılırken aktörlerin sınırlı rasyonalitesini şekillendiren içsel ve dışsal koşulların analizi üzerinde durulmasıdır. Kalkınma aktörlerinin kendi yapabilirlikleri ile bu yapabilirliklerin eyleme dönüştüğü zaman ve mekana özgü koşulların (başka bir deyişle, olumsuzlukların) değerlendirilmesi, bu postrasyonalizasyonların başka yerlerde uygulama olanağı bulacak şekilde genelleştirilmesi anlamına geliyor.

Burada belirtilen anlamda bir genelleştirmenin ne kadar mümkün olduğu sorusu, gündeme getirilmesi gereken önemli bir sorudur. Bölgelerde kendiliğinden oluşan başarılı pratiklerin gözlenmesi sonucu yapılan postrasyonalizasyon, gelişmenin nasıl olduğuna ilişkin nedensellik kurgusu yaratmaktadır. Bu kurguda kuramsal bakışın temelini oluşturan zorunluluk ilişkileri ile daha kazai olarak ortaya çıkan olumsuzluk ilişkilerinin yarattığı farklı bileşkeleri ve etkileri ayırıştırılmadan hamur haline getirerek bir nedensellik ortaya çıkartılmaktadır. Son yıllarda gelişen sosyal bilim anlayışı, bize sosyo-mekansal süreçlerde oluşan insan pratiklerinin, zorunluluk ve olumsuzlukların belli tarihte ve mekanda yarattığı bileşkeleriyle çok belirlenimli ve bağlam bağımlı olduğunu göstermektedir. Çok belirlenimli ve bağlam bağımlı bu yapı da o mekanlarda tarihsel ve kültürel süreçlerde oluşmuş tecrübelerden elde edilen bilgilerin diğer bölgelere transferinin hiç de kolay olmadığı anlamına geliyor. Başka bir deyişle, bu süreçlerdeki tecrübelerin rasyonalizasyonundan elde edilen bilgilerin transfer edilip edilemeyeceği sorusu, kuramsal olarak yanıtlanması hiç de kolay olmayan bir soru. Transfer edilemeyen bu bilgi türü, olumsal ilişkileri göstermektedir.

Nedensel değil de belirli bir yere ve zamana özgü olumsal ilişkiler üstünden oluşturulan kuramsal yapı, özellikle kilitlenmiş bölgelerin kilitlenme nedenleri üstüne herhangi bir açıklama getirmekte

zorlanmakta, kalkınmanın başlaması için anlamlı müdahale noktaları belirleyememektedir. Bu tür bir kuramsal bakış, kalkınmaya başlamış yerler için müdahale noktaları tanımlayabilir ve zaten süreç içerisinde dahil olmuş oyunculara yönelik stratejiler üretebilir. Ancak küresel süreçlere dahil olamamış, kalkınmayı sürükleyecek aktörlerini oluşturamamış ve bu nedenle kalkınma dinamikleri kilitlenmiş yerellikler için transfer edilemeyen bu tür olumsal bilgilerin dışında müdahale alanları tanımlanmadığında, yapılacak müdahaleler anlamını yitirmekte, bu defa müdahaleler kendi içinde kilitlenmektedir.

Kilitlenmiş dinamiklerin açılması konusunda dışarıdan yapılacak müdahalelerin özel bir önemi olduğu söylenebilir. Kilitlenmiş dinamiklerini kendi başına kıramayan bölgelere yapılacak dışsal, başka bir deyişle yukarıdan aşağıya müdahaleler bu süreci kırabilir.

Elbette bu dışsal müdahalelerin kalkınmacılık döneminin mantığıyla yapılması ve dönemin özelliklerine uygun olmaması halinde, kilitlenmeyi kırma olasılığı olsa bile, gelişmenin sürekli hale getirilmesi şansı son derece düşüktür. Öte yandan postrasyonalizasyon kuramları, böyle bir dışsal müdahaleyi değil de aşağıdan yukarıya geliştirilecek müdahale tarzı olarak içsel müdahale alanları tanımlamaya çalışmaktadır. Ancak mevcut kuramlar içinde olumsuzluk üzerinden kurgulanan müdahale, müdahale edilecek bağımsız değişkenler tanımlamak ve yapılacak müdahaleler ile aktörler arasında dolaysız ilişkiler oluşturmak konusunda zorlanmaktadır. Bu durumda planıcı/kalkınmacı, süreç içinde daha çok işlemesi gereken bir sitemin kolaylaştırıcısı pozisyonunu üstlenmeye çalışmaktadır. Pratikte ise içsel dinamiklerin bir hareket göstermediği yerlerde bu kolaylaştırıcı pozisyon bir anlam ifade etmemektedir. Sonuçta da İlhan Tekeli'nin belirttiği gibi "Gelişmesi kilitlenmiş, özel kaynakları olmayan, ortalama hüner ve bilgi düzeyinde bir nüfusu olan, bir bölgenin sadece iç dinamikleriyle, çok uzun süreler geçmeden, kalkınabileceğini iddia eden bir planlama kuramı kurulamamaktadır".³ Varolan kuramsal anlayış ise günden güne inandırıcılığını yitirmektedir.

Hem yeni yoksulluk hem de bölgesel kilitlenmeler konusunda, dünyada oluşan pratik üzerinde durulması gereken bir diğer konudur.

³ Tekeli, İ. 2004. "Bir Bölge Planıcısının Çözmeye Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç Huzursuzlukları". *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, DPT, Pamukkale Üniversitesi. Mart

Yeni dönemin pratiği, bölgesel kilitlenmeler konusunda ulusal kalkınma süreçlerinin dışında yerel bir bakışla ya da yeni yoksulluk söz konusu olduğunda sosyal hizmet anlayışının sınırlarını aşmayacak bir şekilde oluşturulmaktadır. Bu süreç içinde geliştirilen teknikler genelde faydalanıcıları ve uygulayıcıları birbirinden ayırmakta ve süreç içinde uygulayıcı kuruluşlara atfedilen önem, uluslararası ve ulusal müşavirlik şirketlerine hareketlilik kazandırmaktadır. Oluşan bu pratik içinde şirketler işin doğası gereği mümkün olduğunca hızla işi bitirip, kar yapmaya çalışmaktadır. Bir şirket için kar etmek çabası kadar doğal başka bir şey olamaz elbette ki. Ancak söz konusu olan kalkınma olduğunda sanırız bir kez daha düşünmekte yarar var. Günümüzde oluşan pratikte kalkınma için neredeyse olmazsa olmaz önemde olduğuna inandığımız akıl gönül birliğini kurmanın olanağı ne yazık ki mümkün değildir. Buna ek olarak uygulanan projelerin ne denli başarılı olduğunu ölçmenin zor olduğunu da belirtmek gerekir. Pratikte yerleşen anlayış, projenin başarısını kalkınmaya olan katkısıyla değil, önceden belirlenmiş eylemlerin ne kadar ve nasıl yapıldığıyla ölçmeye yöneliktir. Böylelikle de asıl sorulması gereken soru, yapılan eylem ve müdahalelerin kalkınmaya ne ölçüde katkıda bulunduğu sorusu, gündeme bile gelememektedir.

Sonuçta günümüz koşullarında yerel kalkınma çabaları, kalkınmacılık döneminde olduğundan çok farklı koşullarda oluşturuluyor. Geldiğimiz noktada, günümüz koşullarının tehditler kadar önemli fırsatlar sunduğunu ve bu fırsatların kullanılmasının ülke kalkınması için hayati önemde olduğunu da belirtmek gerekiyor. Kilitlenmiş olarak adlandırdığımız kalkınmamış bölgelerin ve günümüzde toplumsal ilişkilerden giderek daha çok dışlanan yoksulların bölgesel, ülkesel ya da evrensel anlamda ciddi bir kayıp olduğu yolundaki inancımız, acil olarak bu süreç için anlamlı müdahale alanları tanımlamamızı ve mevcut müdahale araçlarını sorgulamamızı gerektirmekte. Bu tür sorgulamaların ve çabaların, kalkınmanın esasında bir gönül işi olduğunun bilincinde olarak yapılmasında da ısrar etmek gerekiyor.

İnsan onuruna yakışır bir toplumsal yapının kurulması kalkınmanın amacı elbette. Bu amacı gerçekleştirmek için, her kesimden insanın yapabilirlikleri ile yerelliklerin dönüştürme kapasitelerini arttıracak, insani ve mekansal anlamda adaletli bir dünya arayışına uygun politikalar geliştirilmesi gerekiyor. Yeni dönemde ortaya çıkan kalkınma

anlayışı bu amaca uygun olarak belli cevaplar ve çözümler oluşturmaya çalışsa da, önceki bölümlerde tartıştığımız gibi çeşitli sorunları da içinde barındırıyor. Uluslararası kurumların ve müşavirlik şirketlerinin temelinde oluşan bu sorunlu kuramsal bakış ve pratik karşısında Türkiye’de anlamlı ve sürece katkıda bulunacak stratejiler de ürettiğimizi söylemek zor. Bu süreçte ne yazık ki çoğunlukla izleyici durumunda kalıyor ve oluşan yeni kuramları Türkiye’ye uyarlamakla uğraşıyoruz. Bürokrasinin bazı kesimlerine sirayet etmiş görünen ve geçmiş dönemin alışkanlıklarını taşıyan “defansif” stratejilerin de sürece olumlu katkısı olduğunu söyleyemeyiz. Türkiye koşullarına uygun stratejiler, kurgular üretilerek uluslararası kuram ve pratiğe katkı yapılmadığı sürece de dışımızda oluşmuş ve standartlaşmış kuram ve pratikler karşısında çaresiz kalacağımız gayet açık görünüyor.

Oysa, özellikle son yirmi yılda yapı ve aktör arasında kurulan ilişkinin hızla oynak ve kaygan bir zemine oturması sonucu genel kuramların kapsayıcılığının sınırlandığını ve esas yapılması gerekenin, toplumsal bağlama ilişkin kuram üretme çabası olduğunu da biliyoruz artık. Uluslararası ortamlarda oluşturulan kuramların da bağlam bağımlı, belirli toplumsal koşulların ürünü olduğunu da unutmamız gerekiyor. Genel süreçlerden kopmadan, başka bağlamlarda üretilmiş kuramlarla irtibat içinde olarak mümkün olduğunca kendi kelimelerimizi kullanarak, kendi bağlamımızdan beslenen stratejiler ve kurgular üretmediğimizde, ya ezbere uygulayıcılık ya da eski anlayışların savunmacılığından başka bir seçenek kalmıyor geriye. Her iki durumda da oynanan oyunda pasif izleyicilik kaçınılmaz oluyor.

Türkiye’nin son dönemde çok önemli mesafeler katettiği Avrupa Birliği süreci, kalkınma konusunda da çok önemli fırsatlar sunuyor, Serbest piyasa mekanizmasının işleyişini bozmadan çeşitli fonlarla hem insani hem de mekansal adaletin gerçekleşmesi için aldığı özel önlemler sayesinde Avrupa Birliği, kalkınma için çok önemli bir pozisyon yaratıyor. Avrupa Birliği, geliştirdiği politikalar sayesinde temelde çok-teraflilik ilkesine sıkı sıkıya sarılıyor. Kararların alınmasında ve uygulanmasında farklı çıkarların, bağlamların, stratejilerin karmaşık düzeylerde bir araya gelerek etkili olmasına ve müzakere esasına dayalı bir hukuki sistem oluşturuyor Avrupa Birliği.⁴ Kalkınma açısından

⁴ Bu konuda çok önemli iki kaynak için bakınız. Keyder Ç. (2003). *Memalik-i Osmaniye’den Avrupa Birliği’ne*. İletişim Yayınları. İstanbul ve Tekeli, İ. ve İlkin, S. (2003).

söylersek, tek bir stratejinin etkili olmasından çok farklı çıkarların, projelerin ve aktörlerin etkili olduğu bir stratejiler yumağı oluşuyor böylelikle. Tabii ki, bu sürecin eksiksiz işleyebilmesi için katılanların da kendi stratejilerinin olması gerekiyor. Bu durumda, Türkiye'nin kalkınma konusunda aktif bir pozisyon alması da kaçınılmaz oluyor.

Kalkınma konusunda ülkemizde sıklıkla görülen bir yanlış, özellikle sanayi yatırımlarının fetişleştirilmesinde, dolayısıyla yapılacak sanayi yatırımlarının otomatik olarak kalkınma yaratacağı düşüncesiyle ortaya çıkmaktadır. Dünya ekonomisinin çok rekabetçi yapısında bir çok sektörde fazla yatırım yapılması, yine dünyanın bir çok bölgesinde sanayi yatırımlarının düşük kapasite oranlarında çalışması gittikçe belirginleşiyor. Ülkemizde bunu en çok gıda yatırımlarında görmekteyiz. Türkiye'nin birçok yerinde ciddi miktarda sermaye ve ümitle açılan un, bisküvi, salça fabrikaları ne yazık ki arzu edilen karlılıkta iş yapamıyor. Kendi terimlerimizle tekrar ifade edersek, aşırı yatırımın olduğu sektörlerdeki girişimciler yapabilirlik kapasitelerini geliştiremiyor ve kalkınma için gerekli pozisyonları üretmiyorlar. Yapabilirliğin sınırlandığı durumlarda, bölgenin kalkınması için gerekli dönüştürme kapasitelerinin üretilmesi de güç. Özellikle bu yatırımların varlığını sürdürmesi için gerekli müdahaleler baştan yapılan yanlış seçimlerin mantığına hapsolmaya başlayınca da kayıplar büyümeye başlıyor.

Bireylerin yapabilirliklerinde artışlar olmadan yerel kalkınmayı gerçekleştirecek ve sürdürecektir yerel dönüştürme kapasitelerinin oluşacağını söylemek zor. Hatta yapabilirliklerin oluşmadığı süreçlerde yerel dönüştürme kapasitelerinde sınırlar oluşacak ya da kilitlenmeler görülecektir. Tabii burada kalkınmanın sadece içsel faktörlerle yapılacağını söylemiyoruz. Dışsal aktörlerin de süreç içerisinde yer alması ve kendi yapabilirliklerini bölgeye transfer ederek yerel dönüştürme kapasitesi için yeni pozisyonlar yaratması kalkınma açısından önem taşımaktadır. Genel anlamda yabancı sermayenin ya da özel anlamda yerel diasporanın kendi yapabilirlik seviyelerini bölgeye taşıması yerel dönüştürme kapasitesini geliştirecektir.

Son dönemlerde yaygınlaşan yerel kalkınma anlayışı, kalkınma sürecine yerelin gözünden bakmanın önemini vurgulamakta ve bunu yaparken de çok önemli bir noktanın gündeme gelmesini sağlamaktadır.

Ancak tüm bunları yaparken, devletin rolü ve fonksiyonları hakkında çok az şey söylenmekte ve devlete dair hemen hiç hareket alanı bırakılmamaktadır. Hem yörelere daha iyi hizmet götürmek hem de yerelliklerin küresel süreçte rekabet gücünü arttırmak için adem-i merkezîyetçiliğin büyük öneme sahip olduğuna ilişkin bir uzlaşmaya varılmış görünmektedir. Genel kalkınma açısından bakıldığında merkezi devletin yukarıdan aşağıya müdahale biçiminin imkansızlaştığı günümüz koşullarında adem-i merkezîyetçiliğe yüklenen bu rol son derece anlamlıdır. Ancak adem-i merkezîyetçiliğe dayalı bir kalkınma süreci içinde devletin oynayabileceği rolleri anlamlı bir şekilde ortaya konmayınca, devletin yerel kalkınmaya katkısı son derece sınırlanmış olmaktadır.

Mevcut yaklaşımlar ve yerleşmeye başlayan kalkınma pratiği, bir yanda küresel-yerel dinamiği içinde yerel dinamiklere daha fazla vurgu yapan, diğer yanda da devlete eski rollerinin kısıtlanması dışında bir varlık tanımayan ve yerelin gözlüğü içinde kalmakta ısrar eden bir anlayıştır. Diğer bir uçta da, bu yaklaşımdan rahatsız olan ve devletin merkezi gücünün paylaşılmasından çekinen bir anlayış pratikte varlığını sürdürmektedir. Farklı kutuplardaki bu iki yaklaşımın, kalkınma çabalarındaki ağırlığının tıkanmalara yol açtığı, kalkınma için olası yararları azalttığı söylenebilir. Bu tıkanmalar, yerel ile devlet arası yapılacak anlamlı kurgulama çabalarını da engellemektedir. Belirtmemiz gerekir ki, özellikle Türkiye'deki sorunlar açısından bakıldığında sadece yerelden bakarak kalkınmayı gerçekleştirmek mümkün değildir; öte yandan, yukarıdan aşağıya planlama alışkanlığından kurtulamayan ve kendi kurumları arasında bile eşgüdüm sağlayamayan devletin de bu sürece yapabileceği katkı ister istemez sınırlı olacaktır.

Yerelliklerin küreselleşmenin getirdiği riskli ve değişken piyasa koşullarında rekabet gücünü arttırmaya dayalı bir kalkınma anlayışı içinde belki de en önemli sorun, yerelliklerin yarışması sırasında ülke içinde oluşacak koordinasyon sorunudur. Daha önce de vurguladığımız gibi küreselleşme içinde oluşan mekansal görüntü alansal değil, mekansal noktaların birbirine bağlandığı bir akım şebekesi şeklindedir. Akışlar üzerine kurulu bu yapıda yerellikler küresel ağ ilişkisinde yer bulabilmek için birbirleri ile yarışmak durumundadır. Yerelliklerin girdiği rekabetin kuşkusuz yararlı yönleri de vardır; ama yerel rekabet (mekansal noktaların rekabeti) ülke sathında alansal olarak yapılacak bir koordinasyonla desteklenmediği zaman, çeşitli olumsuzlukları da

beraberinde getirebilecektir. Birbirleriyle yarış içindeki yerelliklerin farklı pozisyonları ve sahip olduğu farklı dönüştürme kapasiteleri, böyle bir koordinasyon sistemine ihtiyacı arttırmaktadır. Rekabet eden yerelliklerin farklı pozisyon ve kapasitelerini dikkate alıp, rekabetin mümkün olduğunca sıfır toplamı bir oyuna dönüşmemesini sağlayacak ve belki de en önemlisi, kalkınmanın ülke genelinde paylaşılması ilkesini gözetecek bir koordinasyona ihtiyaç vardır.

Yerel ve küresel arasında oluşacak bu koordinasyonda devletin oynayabileceği hayati önemde bir rol bulunmaktadır. Ancak merkezi devletin şu anda kendi kurumları arasında bile koordinasyonu sağlamakta zorlandığı düşünüldüğünde, bu yeni rolün devletin kaçınılmaz olarak girişmek zorunda kalacağı yeniden yapılanma ile yakından bağıntılı olduğu görülecektir. Kalkınma için gerekli bir koordinasyon sistemi, farklı aktörler ve çıkarlar arası etkin bir iletişime dayanmak ve paylaşımına açık olmak durumundadır. Diğer yandan da böyle bir sisteminin, çok etkin çalışan çift yönlü bilgi akış sistemi oluşturması da zorunludur. Tüm bu konular kamu yönetiminin yeniden yapılanması bağlamında bir süredir tartışılmakta olan e-devlete geçiş sorunları kapsamında mutlaka ele alınmalıdır. Ayrıca devletin yeniden yapılanması bağlamında gündeme gelmek durumunda olan bu tür bir koordinasyon sistemi, şu an yürürlükte olandan çok farklı bir istatistiksel bilgiye dayanmak durumundadır. Türkiye’de mevcut istatistiksel veri çoğunlukla büyük coğrafi bölgeler ve iller düzeyinde yayınlanmakta; bunun yanı sıra az sayıda bilgi ise, ilçeler düzeyinde kullanıcıya sunulmaktadır. Oysa, günümüzün değişen koşulları, hızlı ve etkin karar verme süreçleri açısından farklı düzeylerdeki yerelliklere ilişkin olarak güncellenmiş bilgiye erişimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Böylesi bir bilgi akışı, en başta en küçük mekansal birimlerden başlayarak, sistematik bir şekilde veri toplamaya ve analiz yapmaya olanak tanıyan küçük alan istatistik sistemi ile mutlaka desteklenmek durumundadır.

Kalkınma çabalarında genelde alışılmış müdahale tarzları sosyal ürün olarak tanımlanabilecek niteliktedir. Başka bir deyişle kamusal bir hizmet olarak “piyasa dışından” bir müdahale tarzı, kalkınmada öncelik kazanmaktadır. Ancak piyasa ekonomisinin hakimiyetinin iyice

⁵ E-devlet ve e-demokrasi tartışmalarının geniş bir özeti için bkz. Uçkan, Ö. (2003) *E-Devlet, E-Demokrasi ve Türkiye*, Literatür Yayınları, İstanbul.

belirginleştiği son yirmi yılda "piyasa içinden" müdahale tarzları da kalkınma süreci içinde kullanılmaya başlamıştır.⁶ Hatta enformel sektörün yoksullukla ilişkisinin yoğun olduğu durumlarda da sadece piyasa dışından değil, aynı zamanda bizzat piyasa içinden de yoksullukla mücadele araçlarının oluşumu görülmeye başlamıştır. Piyasa içinden oluşan bu müdahale araçlarında "risk" ve "sorumluluk" bizzat piyasa aktörleri tarafından üstlenmekte ve fiyatlandırılmayan sosyal ürünler yerine, bireye yönelik fiyatlandırılabilen hizmetler üretilmektedir; piyasa dışında oluşturulan kamusal hizmetlerle desteklendiği takdirde, piyasa içinden bireye yönelik bu hizmetlerin, kalkınma çabalarında önemli faydalar sağlayacağı söylenebilir.

Girişimcilik şu andaki kalkınma anlayışında temel rol oynadığı için girişimcilerin oluşması ve gelişmesi, hem piyasa dışından hem de piyasa içinden alınacak önlemler ile desteklenebilir. Piyasa içinden müdahalelerin oluşması için gerekli yasal zemin hazırlandığında piyasa aktörleri bu süreçlere girebilmekte; başka bir deyişle, girişimci geliştirmek için girişimcilik yapmaktadırlar. Bu çeşit düzenlemelerden en önemlileri, finans sıkıntısı çeken küçük ve orta ölçekli girişimcilere piyasa koşullarında destek olan "risk sermayesi şirketleri" ile "iş melekleri"dir (business angels). Türkiye'de yasal düzenlemesi yapıldıktan sonra faaliyete geçen risk sermayesi şirketleri bulunmasına rağmen, genelde ülkenin müreffeh kesimlerinde faaliyet gösteren bu tür şirketler, şu andaki pozisyonlarıyla yerel kalkınma açısından bir anlam ifade etmemektedirler. Risk sermayesi şirketleri ile yerel kalkınma arasında pozitif etkileşimi dikkate alarak, bu tip girişimlerden nasıl yararlanılabileceği üzerine düşünceler geliştirmekte fayda bulunmaktadır.⁷ Piyasa içinden bir müdahalenin diğer bir yöntemi olan iş melekleri, yerel kalkınma açısından risk sermayesi şirketlerinden daha da önemlidir. Genelde gelişmiş ülkelerde yasal zemini oturmuş ve kurumsal yapısı güçlendirilmiş olan iş melekleri, temelde sermayesi olan

⁶ Müdahale tanımında oluşacak yanlış anlamaları önlemek için belirtmeliyiz ki, burada anlatılan müdahale kalkınmacılıkta oluşan piyasaya doğrudan müdahale anlamında değil, kalkınmacılık sonrası gelişen piyasanın işleyişini bozmadan hatta destekleyerek, piyasa aktörlerinin ya da bu süreçler dışında kalmış aktörlerin yapabilirliklerini artırmak için yapılan düzenlemeler ve uygulamalardır.

⁷ Bkz. Castilla, E. J. (2003) "Networks of venture capital firms in Silicon Valley", *International Journal of Technology Management*, 25(1/2); ve Mason, C.M. ve Harrison, R.T. (2002) "The geography of venture capital investments in the UK", *Transactions of the Institute of British Geographers*, 27(4).

bireylerle, iş fikri olan bireyleri bir araya getirmek için oluşturulmuş bir düzenlemedir.⁸ Bu sistemde sermayesi olanlara vergiden muafiyet, özel teşvikler ve diğer iş destek hizmetleri sağlanarak, farklı tecrübelerin ve varlıkların bir araya getirilmesine çalışılmaktadır. Türkiye’de yasal zemini olmayan bu sistemin oluşması için gerekli adımların atılması önem taşımaktadır. Yerel kalkınma için oluşturulacak kurgularda, hem bölge içinden hem de bölge dışından sermayesi olan ama herhangi bir işe girmeye niyeti olmayanlarla, iş yapmaya hevesli ve belli projeleri olan bireylerin oluşturacakları birliktelikler, kolektif yapabilirliklerinin artırılmasına katkı sağlayabilecektir. Piyasa içinde oluşturulacak bu tür düzenlemelerin, genel olarak gelişmesinin belli aşamalarına gelmiş yerelliklerde önemli olabileceği söylenebilir. Özellikle risk sermayesi şirketlerinin yerel dönüştürme kapasiteleri kilitlenmiş yerlerde bir fonksiyonu olmasa da, iş meleklerinin daha sonra anlatacağımız gibi kararlı bağlılıkların oluşturulabildiği kilitlenmiş bölgelerde oynacağı önemli roller olabilir. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin gelişiminde, başka bir yerde yaşasa da memleketinden kopmamış ve belli bir sermaye sahibi bireylere iş melekleri sistemi çerçevesinde tanınacak istisna ve desteklerle önemli bir sermaye kalkınma sürecinin içine çekilebilecektir.

Her kalkınma/planlama faaliyeti, tasarladığı müdahalelerin gerçekleşmesine izin verecek sosyal teknolojilere ihtiyaç duyar. Sosyal teknoloji, verimli ve anlamlı müdahale biçimlerinin ortaya konmasına izin veren, sosyal ve teknik bilgi bütünlüğüne dayalı bir yöntem ve uygulama biçimi olarak tanımlanabilir.⁹ Bu tanımda olduğu gibi en geniş anlamıyla alırsak sosyal teknoloji, ekonomik ve sosyal politikaların ve piyasaya yapılacak müdahalelerin sosyo-teknik aracı olacaktır. Böylesine geniş bir tanıma uygun olarak, devlet temelli araçsal rasyonaliteye dayanan toplum mühendisliği bakışıyla ya da tam aksi yönde iletişimsel akla dayalı olarak toplumun farklı kesimlerinin aktif katılımıyla da sosyal teknolojiler geliştirilebilir.

⁸ Buss, D.D. (1993) "Heaven help us", *Nation's Business*. Vo.81(11); ve Cowling, K. (1999, Editor) *Industrial Policy in Europe : Theoretical Perspectives and Practical Proposals*. London, UK: Routledge.

⁹ Bkz. Pickel, A. (2001) "Between Social Science and Social Technology: Toward a Philosophical Foundation for Post-Communist Transformation Studies", *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 31. (4), 459-498; ve Gibson, Q. (1980) "Social Technology and Praxis", *Philosophy of the Social Sciences*, 10(1).

Tanımda oluşan bu geniş yelpazenin yaratacağı sorunları bertaraf edebilmek için, burada kastedilen sosyal teknolojinin ne olduğunun açıklanmasında fayda var. Bizim buradaki vurgumuz, yaşadığımız çağın özelliklerine ve demokratik teamüllerine uygun ve toplum mühendisliği dışında bir sosyal teknoloji tanımı yapmayı gerektiriyor. Biz burada sosyal teknolojiyi yaşadığımız dönemin her türlü eylemi akışkanlandıran, müdahale süreçlerini merkezizyetçilikten uzaklaştıran yapısına, iletişimsel rasyonaliteye dayanan demokrasi anlayışına, bilişim teknolojisiyle getirdiği fırsatlara uygun, verimli ve anlamlı müdahale ve düzenleme biçimlerinin ortaya konmasına izin veren sosyal ve teknik bilgi bütünlüğüne dayalı bir yöntem ve uygulama biçimi olarak tanımlayacağız. Sosyal teknolojilerin bir şekilde tatmin edici sonuçlara düşük işletme masraflarıyla ulaşması, iletişimsel akla uygun farklı grupların ve bireylerin etkileşimine açık, denetlenebilir ve geliştirebilir yapısı olması anlamlı sonuçlara ulaşabilmek için gerekmektedir.

Bu dönemde oluşan kalkınma faaliyetlerinde sosyal teknoloji oluşumunun çok önemli olduğunu önemle vurgulamak gerekir. Farklı tipte müdahaleleri gerçekleştirecek, aktörlerle, eylemleri arasındaki bağları oluşturacak, yapılacak müdahalelerin ne gibi sonuçlar doğurduğunu izleyebilecek ve yeniden müdahale tanımlayacak, yerel kalkınma açısından ilgili olacak her türden gelişmeleri izleyip, bu enformasyonu hızlıca işleyip kalkınma açısından anlamlı girdiler üretebilecek sosyal teknolojilere ihtiyaç vardır. Yerel kalkınma açısından bu ihtiyaç için her geçen gün daha da artmaktadır.

Sosyal teknolojilerin yerel kalkınma açısından anlamı yine bu konuda yapılacak müdahaleler ve düzenlemeler noktasında ortaya çıkmaktadır. Özellikle Türkiye’de bölgesel planlama açısından bu türden sosyal teknoloji geliştirildiğini söylemek zordur. Aynı şekilde Türkiye’de uygulamada ve eğitimde geçerli olan klasik planlama tekniklerinin, günümüz şartlarında pek anlamlı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Bu planlama tekniğinde son derece kapsamlı mevcut durum analizleri yapılmakta ve bu analizler çerçevesinde geliştirilen varsayımlar altında gelecekte uygulanması beklenen aksiyonların senaryolar temelinde oluşturulduğu bir yazım ve çalışma tekniği uygulanmaktadır; ancak uygulanan tekniklerin anlamlı sonuçlar çıkarmakta zorlanmakta olduğu da aşikardır.

Kalkınma planlamasının uzun yıllardır elde ettiği tecrübeler ve alışkanlıklar, devletin gözünden yapılan bir planlama çalışmasının

devamını sağlamaktadır. Temelde bir yazım tekniği olan bu planlama çalışmalarında yukarıdan aşağıya planlamanın yeni dönemdeki uygulanma zorluklarından bahsedilebilse bile, devletin yatırımlarına dayalı bir çalışma ve teknik bakışın devam ettiği söylenebilir. Devletin yatırım yapacağı varsayımıyla yapılan planlar da devlet, bu yatırımları yapmadığı andan itibaren anlamını yitirmektedir. Ayrıca devletin yapacakları dışında kimi eylemler tasarlansa bile, bu eylemlerin kimin tarafından yapılacağı sadece varsayımsal kabullerle oluşturulmaktadır. Varsayımsal aktör varlığına dayanılarak üretilen eylem alanlarının cisimleştiği ürünler "fizibiliteler"dir. Bu planlarda oluşturulan ürün bazlı fizibilitelerin mantığı günün birinde bir yatırımcının fizibilitede yazılanları hayata geçireceği ve sonucunda kalkınmaya katkıda bulunacağı ihtimaline dayanmaktadır. Eğer böyle bir varsayım gerçekleşmezse planlamanın uygulanma ihtimali düşmektedir; ve gerçekte de bu fizibilite çalışmaları hayata geçmemekte, uygulanma şansı bulamamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, fizibilite çalışmaları sadece yatırımın yapılacağı anda ve yerde anlamlı olabilir. Genel olarak, zaman içindeki değişimleri ve bir yerin diğerinden farklılıklarını dikkate almadan yapılan fizibilite çalışmalarının sürekli değişen küresel ekonomide ve teknolojik yapıda hiçbir anlamı yoktur.

Bu çeşit plan yazım tekniğinde bir başka sorun, planlama ile uygulama arasında geçen zamandan kaynaklanmaktadır. Belirtmek gerekli ki, planlar yazılıp, uygulama aşamasına gelene dek geçen süre ne denli uzunsa, sorun da o denli büyümektedir. Belli bir zaman aralığında yazılıp sonra uygulamaya geçme aşamasını beklerken, planlarda yapılan tüm varsayımlar hızla devinen dünyada aşınmakta, hatta anlamını yitirmektedir. Bekleyen planların yazıldığı andaki bilgiler temelinde oluşturduğu planlama eylemleri de anlam konusunda erozyona uğramaktadır. Mesela 1990 sonlarında ve 2000 başında yapılan ve hala uygulamasına geçilemeyen DOKAP ve DAP Planları'nın şu anda ya da gelecekte uygulamaya konmasının ne gibi bir anlamı olacağı ciddi olarak sorgulanmalıdır.

Türkiye'de uygulandığı haliyle planlama yazım ve uygulama tekniğinin yaşadığımız döneme uygun bir sosyal teknoloji olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu planlama tekniğinde, aktör eylem birlikteliğini kuracak, uygulanabilecek eylemlerin nasıl olması gerektiğini sistematize edecek, sonuçları işleyip yeniden şekillendirecek bir yöntem oluşturulamamıştır. Oysa daha önce de bir kaç kez

vurguladığımız gibi, sosyal teknolojiye olan gereksinim her geçen gün artmaktadır. Kalkınmada sadece genel planlama açısından değil birçok alt kategoride de bu türden sosyal teknolojilere ihtiyaç duyulacaktır.

Belirli bir kalkınma ivmesi yakalamış bölgelerle böylesi bir ivmeyi yakalamamanın çok uzağında bulunan kilitlenmiş bölgelere yapılacak müdahalelerin farklılaşmak durumunda olduğuna daha önce de değinmiştik. Belli bir ivme yakalamış bölgelerde kazanılan başarılar, bu başarıların yarattığı güven ve artan beceriler bölgesel kapasitelerin gelişimine neden olurken, kilitlenmiş bölgeler böylesine deneyimlerden genelde mahrum kalmaktadır. Elbette başarının ve kalkınma konusunda oluşan dönüştürme kapasitelerinin sınırları mevcuttur ve belli durumlarda sekteye uğrayabilir; ya da iktisadi olarak kazanılan kalkınma seviyeleri, henüz özellikle insani kalkınmaya dönüşmemiş ya da insani kalkınmayı başlatmamış olabilir. Ancak bu süreçlere müdahale etmekle, dönüştürme kapasitesine sahip olmayan bölgelere müdahale etmek nitelik olarak farklılaşmak zorundadır.

Kalkınma ivmesi yakalamış bölgelerde aktörlerin sınırlı olsa da kazandığı başarılar, diğer aktörleri etkileyebilmekte ve bu başarının sonucunda girişimcilikte hareketlenme başlayıp yörenin tarihsel olarak sahip olduğu karşılaştırmalı üstünlüklerini rekabetçi üstünlüklere çevirmek için giderek yoğunlaşan dinamik bir kapasite doğmaktadır. Kalkınmanın getirdiği yeni pozisyonların ve bu pozisyonlarda doğan fırsatların bölgeye yararlı şekilde kullanılması için aktörler arası -sınırlı da olsa- birliktelikler doğması muhtemeldir. Bu birliktelikler bir şekilde, yöredeki gelişmenin devamı için aktörler arasında rekabetçi, ama işbirliğine dayalı birlikteliklere dönüşebilir. Hatta belli aktörler kalkınma için ortak bir tavır, ortak bir akıl oluşturabilir. Oluşan bu ortak tavır/akıl kalkınma için kararlı bağlılıkları göstermektedir.

Öte yandan kilitlenmiş bölgelerde böylesine bağlılıklar için zemin henüz oluşmamıştır. Kalkınmada gözle görülür bir başarı yoktur. Bireylerin kalkınmaya güveni zayıftır, yapabilirlikleri süreç içinde sınırlanma eğilimindedir ve ortak akıl oluşturma konusunda zorluklar bulunmaktadır. Bu tip bölgelerin tarihsel ve coğrafi olarak edinmiş oldukları karşılaştırmalı üstünlükleri rekabetçi üstünlüğe dönüştürülememektedir. Belli yapabilirliklere sahip bireylerin kendi çabalarıyla giriştikleri yatırımlar olsa da yatırımcılar kolektif verimlik sağlayamayıp, giderek yalnızlaşmakta; rekabetçi ama yardımlaşmacı ortamlarda oluşan birlikte öğrenme süreçlerinden mahrum

kalabilmektedirler. Bir de buna kendi girişimleri için gerekli olan istihdam, yan üretim gibi imkanlardan mahrum kaldıkları eklenirse, bu tip bölgelerdeki aktörlerin bölgesel kalkınma için kararlı bağlılıklar oluşturabilmesinin pek kolay olmayacağı söylenebilir.

Kararlı bağlılıkların oluşmadığı kilitlenmiş bölgelerde müdahale tarzı olarak uygun yatırım alanları tasarlanmanın pek bir anlamı olmayabilir. Bu tasarım, özellikle varsayım dayalı bir aktör tanımı yapıyorsa, başka bir deyişle günün birinde bir aktörün ortaya çıkacağını ve belirlenen uygun yatırım alanlarına yatırım yapacağını varsayıyorsa, müdahaleden beklenen sonuçların büyük ihtimalle gerçekleşmeyeceğini kestirmek zor olmayacaktır.

Eğer bölgesel kapasiteler kilitleniyorsa, eylem aktör birlikteliğini sağlamak, yapılacak planlamanın temelini oluşturmalı; tanımlanmış olan eylemleri üstlenecek aktörlerin bulunması/belirlenmesi gerektiği hatırdan çıkarılmamalıdır. Varsayımlara dayalı olarak tasarlanan aktörlerin bir gün ortaya çıkacağı umuduyla oluşan müdahale tanımlamaları daha işin başında inandırıcılığını yitirmektedir. Eğer tasarlanan eylemleri gerçekleştirmesi umulan aktörler sadece varsayımda varsa uygulaması zaman alacak eylem alanlarını, daha açık anlatımla hangi yatırımın yapılacağını saptamak planlama için anahtar nokta değildir. Kilitlenmiş bölgelerde hangi aktörler tarafından gerçekleştirileceği belli olmayan yatırım alanları saptamaktansa, öncelikle kalkınma sürecine kendi değerleriyle herhangi bir şekilde katkıda bulunabilecek ve bu uğurda bir şeyler üstlenebilecek aktörleri belirlemek çok daha önemli bir nokta olarak belirmektedir. Kendi farklı değerlerini bu sürece dahil etmek isteyen ufak bir grup aktörle birlikte, kurulacak bir platform üstünden kalkınma için öncelikle farkındalık (awareness) yaratacak ve uygulaması kısa sürecek projelerin kolektif olarak yaratılması, burada önem kazanacaktır ve başarı şansını arttıracaktır.

Kalkınma için taahhüt altına girmekten imtina eden diğer aktörlerin ilgisini çekmek ve onları sürece dahil edebilmek için, uygulanacak projeleri seçerken basit, olabildiğince başarı şansı yüksek olanlar ve en kısa sürede bitirilebilecek olanlar seçilmelidir. Burada gelişme dinamiğini başlatacak projelerde elde edilecek başarıların, değişik aktörlerin ilgisini çekerek sürece katılmalarını sağlamak için kolaylaştırıcı bir rol oynayacağı söylenebilir. Kısacası kalkınmada dinamiklerin harekete geçirilmesinde temel öncelik, plan temelinde

varsayımsal aktörler ve büyük eylemler değil, taahhüte girecek aktörler ve kısa zamanda başarı yaratıp diğer aktörlerin ilgisini çekecek projeler demeti olmalıdır. Elbette süreç içerisinde kalkınma için bir bilinç yaratıldığında ve yeni aktörler süreç içerisine çekilebildiğinde hazırlanacak projeler, yörenin karşılaştırmalı üstünlüklerini rekabetçi üstünlüklere çevirmeyi amaçlamalıdır.

Bu süreçte katılım, basit bir paydaş katılımı olmanın ötesine gidebilmeli ve aktörlerin oluşturulacak platformlarda hangi eylemleri üstlendiklerini açıkladıkları bir katılım süreci olmalıdır. Platformlar yeni aktör katılımlarını ve üstlenmelerini geliştirecek şekilde yapılmalı, belli bir kalkınma bilinci oluşturmaya çalışacak şekilde örgütlenmeli ve hem yerel halka hem de dış aktörlere yapılan işlerin başarıya ulaştığını gösterebilmelidir. Bu süreçte planıcının klasik rolü değişmekte, planlama ve uygulama süreçleri arasındaki ayırım da ortadan kalkmaktadır. Şu andaki haliyle kalkınma sürecinde planlama ve uygulama birbirinden ayrı olarak yapılmaktadır. Planıcı önce planlama metnini hazırlamakta, daha sonra bu metinde yazılanların uygulanmasına çalışılmaktadır. Oysa üstlenme temelli bir planlama/kalkınma modelinde, hazırlanacak ayrıntılı bir metin ve ardından uygulanacak eylemler yerine, oluşturulan platformlarda katılımcıların değerlerine ve üstlenme seviyelerine göre projelerin hazırlanıp uygulanması gibi planlama ve uygulamanın içiçe girdiği bir süreç söz konusu olmaktadır. Üstlenme süreci içine çekilecek yeni aktörlerin bulunması, dinamiklerin harekete geçirilebilmesi ve sürekliliğin sağlanması için gereklilik arz ettiğinden aktörlerin üstlenebildikleri eylemler çerçevesinde yapılacak proje üretimi de süreklilik kazanmak zorundadır. Gelişen süreçte bölge sınırının da anlamı kalmayacak, aktörlerin temel olduğu bu kalkınma faaliyetine üstlenmeler yüklenmeye açık ve istekli her yöre ve yöre aktörleri sürece dahil edilebilecektir.

Temel noktalarını kısaca belirtmeye çalıştığımız, aktör-eylem birlikteliğine dayalı olarak tasarlanacak bir üstlenme modeli çerçevesinde, özellikle kilitlenmiş bölgelerde kalkınma bilinci yaratabilmek şansı olduğu söylenebilir. Elbette bu temelde oluşturulacak bir modelin de kusurları olacak, uygulama sürecinde bir çok sorunla karşılaşacaktır. Ancak planlamanın görece başarısız tarihi ve kilitlenmiş bölgelerin giderek büyüyen ve kalıcı hale gelen sorunları karşısında bu tür sorgulamalarda ve tasarımlarda ısrar etmenin önemli olacağını düşünmekteyiz. Bu tür sorgulamaların planlama

faaliyetlerinin, esas olarak masa başı bir faaliyet olmadığını bize hatırlatacağını, tasarlanacak faaliyetlerin pratikte anında test edilebilmesine olanak sağlayacağı için planlamanın anlam kazanmasına da katkı yapacağını düşünmekteyiz. Planlama ve uygulama süreçlerinin içiçe girmesi ve plancının da kalkınma için önemli üstlenmeler yapmasının kaybolan akıl gönül birlikteliklerinin yeniden oluşumuna fayda sağlayabileceğini söyleyebiliriz.

Son olarak önemli olduğuna inandığım kimi noktaları yeniden vurgulayarak bu konuşmayı tamamlamak isterim: Kalkınma sadece iktisadi bir süreç olarak görülmemelidir. Kalkınmayı iktisadi süreç ile eşit tutan anlayış bugün için eskimiş bir yaklaşımdır. Bu bakış açısı, kalkınma sorununun çok boyutluluğunu görmekten uzak, tek yönlü bir bakıştır. Kalkınma, öncelikle yaşam kalitesinin her yönüyle artması anlamına gelmektedir. Burada kastımız, basit anlamda kalkınmanın eğitim, sağlık gibi alanlardaki insani kalkınma ile birlikte gitmesi gerektiği değildir. Bunlar elbette ki kalkınmanın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Ancak kalkınma bunlarla birlikte, esas olarak özgürleşmek demektir. Kalkınma, yerelin kendi kapasitesini gerçekleştirmesi, kapasitesini kullanmasını engelleyen etmenlerden kurtulması demektir. Kalkınma, herşeyden önce bölge insanının kendisini kısıtlayan etmenler, koşullar karşısında özgürleşmesi demektir.

Kalkınma sürecini bu bakışla ele aldığımızda, kalkınmayı bir "iş" olarak görmek imkanımız kalmaz. Daha açık bir anlatımla, bölge insanının ve bölgenin kalkınması sorununun, bölgenin kaderinin ulusal veya uluslararası müşavirlik sisteminin rutinleşmiş uygulamalarına terk edilemeyecek ölçüde önemli olduğuna inanıyoruz. Kalkınma yönetiminin öncelikle bölgenin kendi elinde olması gerektiğine olan inancımızı bir kez daha vurgulamak isteriz. Tüm bunları aşabilmenin yolu, kalkınmayı sadece bir "iş" olarak gören aktörlerin yerine, kalkınma sorunu ile gönülden bağ kurmuş aktörleri devreye sokabilmektir. Bu da herşeyden önce şimdiki planlama kuramlarının anlayamadığı ve anlayamadığı için dikkate almadığı bir öğeyi kalkınma süreci için harekete geçirebilmeyi gerektirir; akıl-gönül birlikteliği. Akıl-gönül birliğini sağlayan aktörlerin kararlılığı harekete geçirildiği takdirde yerel kalkınma yolunda en büyük adımı atmış olacaktır.

KONUŞMACI : Yrd.Dç. FARUK ATAAY

YEREL VE BÖLGESEL KALKINMA ANLAYIŞINDA DEĞİŞİM

Programda bana verilen görev, günümüzde gündemde bulunan "yerel kalkınma modelleri" üzerine genel bir değerlendirme sunmaktır. Ben, yerel kalkınma modelleri meselesini, Kamu Yönetimi Reformu bağlamında tartışacağım. Bilindiği üzere, Türkiye'de son dönemde, devletin işlevlerini ve örgütlenme biçimini çok köklü bir biçimde değiştiren pek çok adım atıldı. Bu doğrultuda, çok hızlı bir yasama süreci işletiliyor. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, OECD gibi uluslararası kuruluşlar, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ülkeye İkinci Kuşak Yapısal Reformlar adı altında bir reform programı öneriyor. Bu program, bilindiği üzere, 1980'lerin başlarında "devletin küçültülmesi" (minimal devlet anlayışı) sloganı ile yürütülen neoliberal reform programının, günümüzde bazı küçük düzeltmelerle sürdürülmesi anlamına geliyor ve "düzenleyici devlet" olarak adlandırılan bir devlet anlayışını hayata geçirmeyi hedefliyor. Devletin ekonomik ve sosyal yaşama müdahalelerini (özellikle de kamu işletmeciliği biçimindeki girişimlerini) olabildiğince sınırlayıp, devlete piyasa ilişkilerinin düzenlenip denetlenmesiyle sınırlı bir rol biçen bu reform programının en önemli ayaklarından birini de "yerelleşme" ya da "yerel yönetim reformu" başlığı altında toplanan reformlar oluşturuyor. Türkiye'de, son dönemde yasalaştırılan Kamu Yönetimi Temel Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Bölge Kalkınma Ajansları Kanun Tasarısı gibi kanun ve tasarılar bu kapsamda ele alınabilecek adımlar. Bilindiği üzere, bu yasalar, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki görev, yetki ve kaynak paylaşımını radikal bir biçimde değiştiriyor. Devletin ülke coğrafyasındaki örgütlenme biçimlerini köklü bir biçimde yeniden düzenleyen bu reform paketi, her bir yönetim kademesinin hem örgütlenme biçimini hem de bu alanlarda uygulanan politikaları dönüştürüyor. Dolayısıyla, reform programı yalnızca devletin örgütlenme biçimlerinde bir değişiklik yapmakla kalmıyor, aynı zamanda devletin işlevlerinin yeniden tanımlanması ve bu çerçevede devlet/piyasa ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi anlamına geliyor. Bu kapsamda, devletin, sanayi ve tarım gibi üretken sektörlerdeki, altyapı hizmetlerindeki ve sosyal nitelikli hizmetlerdeki görevleri yeniden yapılandırılıyor.

Bu tebliğin amacı da, Kamu Yönetimi Reformu ya da Yerel Yönetim Reformu başlığı altında gündeme getirilen reform projesini, yerel

kalkınma sorunu bağlamında tartışmak. Zira, devletin (buna “yerel devlet” de diyebiliriz) yeniden yapılandırılması süreci, esasen, yerel/bölgesel kalkınma politikalarında önemli bir değişim anlamına geliyor. Ben, burada, asıl olarak, bu noktanın altını çizmeye ve gündemdeki reform programının ne tür bir yerel kalkınma anlayışından hareket ettiğini göstermeye çalışacağım. Tebliğde ilk olarak, reform projesinin gerekçelendirilme biçimleri üzerinde duracağım. Bilindiği üzere, günümüzde reform projesinin gerekçelendirilmesinde öne çıkan iki kuramsal yaklaşım var. Bunlar, “neoliberal kuram” ve “post-fordizm kuramı”. Öncelikle, kısaca, bu yaklaşımların temel argümanları üzerinde duracağım. İkinci olarak da, reform programı üzerine eleştirel bir analizin bazı ipuçlarını ortaya koymaya çalışacağım.

REFORMUN GEREKÇELENİRİLME BİÇİMLERİ

Neoliberalizm, yerelleşmeyi gerekçelendirirken, bilindiği üzere, temelde, “ekonomik etkinlik” amacını ileri sürmektedir. Neoliberalizm, günümüzde devletin ağır bir “yönetilemezlik krizi” içinde olduğunu ileri sürerken, bunu, temelde, “merkeziyetçi yönetim anlayışı”na ve “devletin kaynak dağıtan ve rant üreten” bir yapılanma içinde olmasına bağlamaktadır. Neoliberalizme göre, günümüzde hala egemenliğini sürdürdüğü ileri sürülen merkeziyetçi yönetim anlayışı, devleti “hantallaştırmakta”, bu da verimlilik sorunlarına, hizmetlerin niteliğinin kötüleşmesine ve yüksek maliyetle üretilmesine yol açmaktadır. İkinci olarak, devletin kaynak dağıtan bir kurum olması, “popülizm” ve “yolsuzluk” gibi sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla, günümüzde en önemli sorun, devletin hantal ve rant yaratan bir yapılanma içerisinde olmasıdır. Zira, bu durum, devletin “yönetilemezlik krizi” içine girmesine yol açmakta, bu da “devletin mali krizi”nde somutlaşmaktadır. Dolayısıyla, devlet, bu sorunları ortadan kaldıracak bir reforma tabi tutulmalıdır. Bu reform programı da, temelde, devletin kaynak dağıtan bir konumda olmasına ve hantallığına son vermeyi amaçlamalıdır. Bunun için, devletin ekonomiye müdahaleleri olabildiğince sınırlanmalı, devlet, piyasa ilişkilerinin düzenlenmesiyle sınırlı işlevler üstlenmelidir. Zira, devletin ekonomiye müdahaleleri ekonomik gelişme ve toplumsal refah açısından olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. İkinci olarak da, “hantallığa” yol açtığı ileri sürülen merkezi yönetim anlayışı terk edilmeli, görev, yetki ve kaynakların yerel yönetimlere aktarılması sağlanmalıdır. Kısacası, günümüzde neoliberal reform programının en temel unsurları, devletin bugüne kadar

üstlendiği işlevleri "piyasa" ve "yerel yönetimler" lehine terk etmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Neoliberalizme göre, böyle bir reform programı, hem verimlilik sorunlarını çözecek, hem rasyonalizasyonu sağlayacak, böylece ekonomik gelişme ve toplumsal refah da yükselecektir. Neoliberalizmin buraya kadar kısaca özetlediğimiz temel çerçevesi, yerel yönetim reformuna, hizmetlerin yerinden görülmesini sağlayarak hantallık ve irrasyonelite sorunlarının çözülmesi misyonunu yüklemektedir.

Günümüzde, yerel yönetim reformunun gerekçelendirilmesinde öne çıkan ikinci yaklaşım, Piore ve Sabel'in post-fordizm-kuramından türetilmiştir. Bilindiği üzere, bu kuramın, yerelleşme tartışmalarında taşıdığı önem, temelde, dünya ekonomisinde son 25-30 yılda gerçekleşen değişimleri, "fordizmden post-fordizme geçiş" ve "üretimin adem-i merkezileşmesi" çerçevesinde ele almasından kaynaklanmaktadır. Kurama göre, son 25-30 yılda, "büyük ölçekli, standart mallar üreten fordist sanayiler" gerileme sürecine girerken, "özkaynak, yerel girişimcilik, esnek üretim teknolojileri ve ilişkilerine dayalı post-fordist sanayiler" önemli bir gelişme içine girmişlerdir. Böylece, "küreselleşme" olarak adlandırılan süreçte, "üretimin adem-i merkezileşmesi", "KOBİ'lerin ekonomideki ağırlığının artışı", "ulusal ekonomi ve ulusal kalkınma anlayışlarının gerileyip bölgesel ekonomi ve yerel-bölgesel gelişme anlayışlarının öne çıkması", "azgelişmiş ülkelerde ihracata dayalı sanayileşme eğiliminin artışı" gibi eğilimlerin baskınlık kazandığı ileri sürülmektedir. Kurama göre, bu eğilimler, geçmişte gelişmiş ülkelerde yoğunlaşan sınai üretimin bütün dünyaya yayılmasına yol açmakta, bu da azgelişmiş ülkeler açısından önemli fırsatlar doğurmaktadır.

Türkiye'de, yerelleşmeyle ilgili tartışmalarda, post-fordizm kuramından türetilerek popülerleştirilen bu yaklaşım, ekonomik gelişmelere ilişkin bu analizi, devletin ekonomik gelişmede üstlendiği işlevlere ilişkin bir yaklaşımla tamamlamaktadır. Buna göre, KOBİ'lere dayalı, esnek üretim temelli ekonomik gelişmede "yerel toplulukların" ve "yerel yönetimlerin" de önemli roller üstlendiği ileri sürülmektedir. "Ulusal ekonomi" anlayışının yerine "bölge ekonomisi", "ulusal kalkınma" anlayışının yerine de "yerel-bölgesel gelişme" anlayışının geçtiğini ileri süren bu yaklaşım, bu durumun, "rekabet gücünün artırılmasına" ilişkin stratejilerin de yerel-bölgesel ölçekte tasarlanmaya başlanmasına yol açtığını savunmaktadır. Böylece, küreselleşme

sürecinin rekabetçi koşullarına uyum sağlamanın da, uygun yerel-bölgesel yönetim modelinin hayata geçirilmesinden geçtiği ileri sürülmektedir. Yerel yönetimlerin, esnek üretime dayalı ekonomik gelişmede "katalizörlük" işlevi gördüğünü savunan bu kurama göre, yerel-bölgesel yönetimler "yerel kaynakların harekete geçirilerek rekabet gücünün artırılması", "girişimcilere teşvik ve muafiyetler sağlanması", "yerele yatırım çekilmesi" gibi görevler üstlenmelidir. Kısacası, post-fordizm kuramından türetilen bu yaklaşım, küreselleşmeye uyum için, KOBİ'lere ve yerel girişimciliğe dayalı, ihracata yönelik bir sanayileşme stratejisi ile, "yerelleşme"ye dayalı bir yönetsel reform programı önermektedir. Kurama göre, günümüzün rekabetçi koşullarına uyum sağlayarak, rekabet gücü edinmek ve küreselleşmenin nimetlerinden yararlanmak, ancak böylesi bir stratejinin hayata geçirilmesiyle mümkündür.

Buraya kadar, yerel yönetim reformunun gerekçelendirilmesinde öne çıkan iki kuramsal yaklaşım üzerinde duruldu. Bu kuramların ayrıntılı bir eleştirisini yapmak gerekiyor. Ancak, bunu daha önce başka yerlerde yaptığım için, sözü çok fazla uzatmadan, şunu söylemekle yetineceğim: Bu iki kuram, gerek "küreselleşme" olarak adlandırılan süreci, gerekse az gelişmiş ülkelerin günümüz dünya ekonomisindeki konumunu doğru analiz edememektedir. Bu nedenle de, gelişmiş ülkelerin az gelişmiş ülkelere yazdığı, "emek yoğun sanayilerde uzmanlaşma", "düşük teknoloji ve niteliksiz emeğe dayalı ürünler ihracatına dayalı bir sanayileşme politikası izleme" reçetesini meşrulaştırmaktadır. Durum böyle olunca, günümüzün rekabetçi ortamına uyumun yüksek teknoloji ve nitelikli emeğe dayalı sanayilerin geliştirilmesinden geçtiği, bunun için de devletin etkin müdahalelerine gereksinim bulunduğu gerçeği gözardı edilmektedir. Bu durum, gerek devletin kalkınma sürecinde üstleneceği işlevler, gerekse bunun için oluşturulması gereken kurumsal yapılanma açısından da belirleyici olmakta; sonuçta, devlet, daha çok "düzenleyici", "denetleyici" rollerle sınırlanırken, gerçek bir sınai atılım için devletin aktif katkısından yararlanılamamaktadır.

YEREL YÖNETİM REFORMU ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Buraya kadar, kısaca, kamu yönetimi reformunun gerekçelendirilmesinde öne çıkan iki ana kuram üzerinde duruldu. Bundan sonra, reform projesinin ne tür bir yapılanma öngördüğü ve bu

yapılanmanın yerel-bölgesel kalkınma anlayışında ne türden bir değişime yol açtığı ele alınacaktır.

Türkiye’de, devletin taşradaki mevcut örgütlenme biçimleri büyük ölçüde ithal ikameci kalkınma stratejisinin izlendiği dönemde oluşturulmuştur. 1950’lerin ortalarında başlayıp, 1960 sonrasında iyice yerleşikleşen ithal ikameci politikalar, devletin işlevlerini ve örgütlenme biçimini önemli ölçüde değiştirmiş, böylece “kalkınmacı devlet” olarak adlandırılan devlet modeli Türkiye’de de hayata geçirilmiştir. Devletin, bu dönemde, klasik devlet işlevleri (savunma, güvenlik, adalet vb.) yanı sıra, bazı yeni işlevler üslendiği görülmektedir. Devlet, tarım ve sanayi gibi üretken sektörlerde, ulaşım, iletişim, enerji gibi altyapı hizmetlerinde ve sosyal nitelikli hizmet alanlarında önemli kamu girişimleri başlatarak, ulusal kalkınma açısından çok önemli görevler üstlenmeye başlamıştır. Bu işlevler, yalnızca ulusal kalkınma açısından değil, yerel-bölgesel kalkınma açısından da büyük önem taşıyor; devlet yerel-bölgesel kalkınmayı yönlendirmek açısından da merkezi bir rol üstleniyordu.

İthal ikameci kalkınma döneminde, bu hizmetlerin ülke coğrafyasında örgütlenmesinin, temelde, merkezi yönetimin taşradaki uzantıları niteliğindeki örgütlenmeler eliyle sağlandığını görüyoruz. Bu çerçevede, temelde üç örgütlenme biçiminden söz etmek mümkün: İlk olarak, “il yönetimi” ya da “merkezi yönetimin taşra teşkilatı” (mülki idare) olarak adlandırılan yönetim organizasyonunun görevlerinde, bu dönemde, büyük artış gerçekleştiği ve “sosyal nitelikteki kamu hizmetlerinin” büyük ölçüde il yönetimi hiyerarşisi altındaki kamu örgütlenmeleri eliyle sağlandığı görülmüyordu. İkinci olarak, “bölgesel kuruluşlar” olarak da adlandırılan “hizmet yerinden yönetim kuruluşları” bu dönemde büyük gelişme gösterdiler ve altyapı hizmetleri büyük ölçüde bu tipte kamu örgütlenmeleri eliyle sunuldu. Üçüncü önemli örgütlenme biçimi de KİT’lerdi. KİT’ler de, özellikle tarım ve sanayi gibi üretken sektörlerde önemli roller üstlendiler ve bütün ülke sathına yayıldılar. Öyle ki, bu dönemde en az birkaç KİT kuruluşu bulunmayan herhangi bir il bulunmuyordu. Böylece, ithal ikameci dönemde, merkezi yönetimin taşradaki uzantıları olan, “il yönetimi”, “bölgesel kuruluşlar” ve “KİT’ler”, kamu hizmetlerinin ülke sathındaki en yaygın örgütlenme biçimleri durumuna gelmişti. Bu dönemde, yerel-bölgesel gelişme politikaları da temelde bu kamu örgütlenmeleri üzerine inşa edildi. Böylece, yerel-bölgesel gelişmenin

yönlendirmesinde merkezi yönetimin ve merkezi yönetimin taşradaki uzantılarının çok önemli roller üstlendiği bir yerel-bölgesel kalkınma anlayışı uygulamaya geçirildi. Gerçi, gerek ulusal kalkınma planlarının mekansal boyutunun oluşturulamaması, gerekse ulusal-bölgesel-yerel kalkınma politikaların entegrasyonunun sağlanamaması gibi sorunlar bu dönemde de aşılamamıştı; ancak, yerel-bölgesel gelişmenin sağlanmasında merkezi yönetim vazgeçilmez sayılıyordu. Kanımca, Türkiye’de 1950-1980 döneminin “taşranın altın çağı” olarak adlandırılmasının gerisinde de merkezi yönetimin kalkınmada aktif bir konumda bulunmasının büyük payı vardı.

İthal ikameci kalkınma stratejisinin terk edilip, ihracata yönelik kalkınma stratejisinin uygulamaya geçirildiği 1980 sonrası dönemde ise, bilindiği üzere, ortaya çıkan ilk politika değişikliği devletin tarım ve sanayi alanlarındaki girişimlerinin azaltılması ve giderek ortadan kaldırılması oldu. 1980’lerde “minimal devlet” olarak adlandırılan bu model, devletin sanayiden çekilip, altyapı ve diğer kamu hizmetlerinde yoğunlaşmasını savunuyordu. Neoliberalizmin Türkiye uygulamasında, 1990’lı yıllarla birlikte, devletin altyapı ve diğer sosyal hizmet alanlarındaki görevleri de hızla sınırlanmaya başlandı. Böylece, ithal ikameci kalkınma stratejisi ve bu stratejinin uygulanması amacı çerçevesinde gelişen “kalkınmacı devlet” anlayışı zaman içinde adım adım ortadan kaldırılıyordu. Böylece, devletin kalkınmanın öncüsü sayıldığı ve bu doğrultuda pek çok işlev üstlenip, bu işlevleri yerine getirmek için de büyük bir kamu örgütlenmesi inşa eden anlayış ortadan kalkarken, yerel-bölgesel kalkınma anlayışı da değişiyordu. 1980 sonrasında, devletin kalkınma sürecinin öncüsü konumunun hızla ortadan kalkışı süreci, merkezi yönetimin yerel-bölgesel kalkınmanın yönlendirilmesinde üstlendiği işlevlerin de adım adım ortadan kalkması sonucunu doğurdu. Böylece, ithal ikameci dönemde oluşturulan taşra yönetimi yapılanması önce ödenek yetersizliği gibi nedenlerle işlevlerini yerine getiremez, daha sonra da özelleştirme uygulamaları ile görevlerini adım adım piyasaya devreder duruma geçti. Böylece, 2000’li yıllara gelindiğinde artık, merkezi yönetim yerel-bölgesel gelişmeyi yönlendirme, yerel-bölgesel gelişmenin temel dinamosu olma konumunu terketmeye başladı.

Günümüzde yasalaştırma çabaları devam eden yerel yönetim reformunun içine doğduğu ülke nesnellliğini kalın fırça darbeleri ile resmetmek istersek, durum kabaca bu. Bugün, gündemde olan reform

projesi, ithal ikameci dönemde egemen olan anlayıştan tamamen farklı bir yerel-bölgesel kalkınma stratejisine dayanıyor. "Havza planlaması" olarak da adlandırılan bu strateji, temelde, yerel-bölgesel gelişmenin, yerel girişime dayanması ve yerelliklerin/bölgelerin ekonomik gelişmeyi kendi dinamiklerini harekete geçirerek sağlamaları anlayışı çerçevesinde geliştiriliyor. Buna göre, merkezi devletin müdahaleleri olabildiğince sınırlanmalı, yetkiler olabildiğince yerelleştirilmeli, mümkün olan bütün kamu girişimleri de özelleştirilmelidir. Bu yaklaşımda, yerel-bölgesel yönetimlere verilen görev de "düzenleyici devlet" anlayışı temelinde ortaya çıkmaktadır. "Girişimci yerellik" olarak da adlandırılan bu anlayışa göre, günümüzde ulusal ekonomi ve ulusal kalkınma anlayışı ortadan kalktığından merkezi devlet olabildiğince sınırlanmalı, rekabet gücünün geliştirilmesine dönük stratejiler de yerel-bölgesel ölçekte geliştirilmelidir. Bu yaklaşımın, "yerel yönetim reformu" adı altında somutlaşması da, ithal ikameci dönemde ortaya çıkan "kalkınmacı devlet" in taşradaki örgütlenme biçimlerinin tasfiye edilmesi temelinde olmaktadır. Kısaca sayacak olursak, "il yönetimi" çerçevesinde görülen kamu hizmetleri büyük ölçüde il özel idarelerine ve belediyelere devredilmekte, belediye ve il özel idarelerinin de bu hizmetleri özelleştirmesi öngörülmektedir. İkinci olarak, "bölgesel kuruluşlar" eliyle yürütülen altyapı hizmetleri de büyük ölçüde il özel idarelerine bırakılmakta, bunların da özel kişilere gördürülmesi planlanmaktadır. Üçüncü olarak, KİT'ler eliyle yürütülen tarım ve sanayi gibi üretken sektörlerdeki girişimler de artık büyük ölçüde özelleştirilmiş ya da tasfiye edilmiş durumda. Dolayısıyla, günümüzde, "kalkınmacı devlet" anlayışının taşra örgütlenmesinden geriye kalan son kırıntılar da ortadan kaldırılırken, "düzenleyici devlet" anlayışının taşra örgütlenmesi kurumsallaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu yeni modelde, merkezi devlet ve merkezi devletin taşradaki uzantısı niteliğindeki örgütlenmelerin yerel-bölgesel kalkınmanın öncüsü konumuna son verilirken, belediye, il özel idaresi ve bölgesel kalkınma ajanslarından oluşan "yerel yönetimler" yeni modelde ağırlıklı konuma yükseltilmektedir. Böylece daha ağırlıklı bir rol üstlenen yerel yönetimler de, "düzenleyici devlet" anlayışına uygun olarak daha çok "düzenleyicilik" ile sınırlı işlevler üstlenmekte, yerel-bölgesel gelişmenin temelde özel sektöre dayanması hedeflenmektedir.

SONUÇ

Bu tebliğde, asıl olarak yerel-bölgesel gelişme modellerindeki değişim sorunu üzerinde duruldu ve yerel-bölgesel gelişme meselesi yerel yönetim reformu bağlamında tartışıldı. Bu çerçevede, günümüzde yasalaştırılma çalışmaları devam eden yerel yönetim reformunun, "kalkınmacı devlet" anlayışının taşra yönetim modelinin son kırıntılarını da ortadan kaldırarak, "düzenleyici devlet" anlayışının taşra örgütlenmesi modelini yapılandırmaya çalıştığı; bunun da yerel-bölgesel gelişme anlayışında köklü bir değişim anlamına geldiği vurgulandı. Bitirirken, bir-iki noktaya daha dikkat çekmek istiyorum.

Öncelikle, yeni modelin, "merkezi yönetimin hantallığından kaynaklı verimlilik sorunlarına son vereceği" iddiasına katılmadığımı belirtmek istiyorum. Ben, kendi adıma, günümüz dünyasında, "küresel rekabet ortamına uyum" açısından "ulusal ekonomi" ve "ulusal kalkınma" anlayışlarının vazgeçilmezliğini sürdürdüğünü, bu nedenle de merkezi devlete büyük görevler düştüğünü düşünüyorum. Bu nedenle, merkezi yönetim anlayışı, kanımca, "hantallık" gibi pek de güçlü olmayan argümanlarla ele alınmak yerine, kalkınma amacı açısından taşıdığı büyük olanaklar çerçevesinde değerlendirilmelidir.

İkinci olarak, yerel yönetim reformunun, "yerel yönetimleri güçlendirdiği" ve "yerel halka güç aktarımı yaptığı" görüşüne katılmadığımı belirtmek istiyorum. Kanımca, reformun gerçek etkisi, yerel yönetimleri güçlendirmek değil, yerel yönetimleri merkezi yönetimin desteğinden bütünüyle mahrum bırakması olmaktadır. Zaten, reformun, yerel yönetimlerce yerine getirilen hizmetlere ve yerel yönetimlere aktarılan hizmetlere daha fazla kamu kaynağı ayrılması sonucunu doğurmadığı, bunun da yerel yönetimlerin mali sorunlarının daha da ağırlaşması sonucuna yol açacağı çok açık. Dolayısıyla, devletin "kalkınmanın öncüsü" konumuna son veren ve kamu hizmeti üretme kapasitesini gerileten böylesi bir reform paketini, ekonomik gelişme, toplumsal refah ve demokratikleşme amaçları açısından olumlu bir adım olarak göremediğimi belirterek bitirmek istiyorum. Teşekkür ederim.

ANTAKYA'NIN EKONOMİK VE SOSYAL POTANSİYELİ**Prof. Dr. Cemal YÜKSELEN**

M. K. Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Hatay, DPT'nin 2003 yılında yayımladığı sosyo-ekonomik göstergelere dayalı gelişmişlik düzeyi itibariyle 29. sırada yer almaktadır. Söz konusu göstergelere göre Akdeniz Bölgesi'nde bulunan iller arasında gelişmişlik düzeyi itibariyle Adana, Antalya, Mersin ve Isparta'dan sonra beşinci sırada yer almaktadır.

Ekonomisi önemli ölçüde tarım ve ticarete dayalı olan il, GSYİH içindeki payı ile 13. sırada bulunurken, kişi başına ihracat miktarı ile 7., kişi başına ithalat miktarı ile 10. sırada yer almaktadır. Yatırımları önemli ölçüde özel sektör girişimleri ile gerçekleşen Hatay, kişi başına kamu yatırımları ile 71. sırada bulunmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Hatay'ın Karşılaştırmalı Ekonomik Göstergeleri

	Yıl	Birim	HATAY	AKDENİZ	TÜRKİYE	81 İL İÇİNDEKİ SIRA
GSYİH içindeki payı	2000	%	1,52	12,06	100,0	13
Kişi başına GSYİH payı	2000	Milyon TL	1,509	1,726	1,837	32
Kişi başına banka mevzuatı	2000	Milyon TL	457	475	939	23
Toplam banka mevzuatı içindeki payı	2000	%	0,90	6,50	100,0	10
Toplam banka kredileri içindeki payı	2000	%	0,48	6,93	100,0	19
Kırsal nüfus başına tarımsal kredi miktarı	2000	Milyon TL	28	119	138	66
Kişi başına genel bütçe gelirleri	2000	Milyon TL	220	176	464	12
Kişi başına kurumlar ve gelir vergisi miktarı	2000	Milyon TL	61	72	165	30
Kişi başına kamu yatırımları miktarı	1995-2000	Milyon TL	73	195	248	71
Kişi başına teşvik belgeli yatırım tutarı	1995-2000	Milyon TL	3,457	3,183	2,668	16
Kişi başına ihracat miktarı	1995-2000	ABD Doları	3,569	1,841	2,249	7
Kişi başına ithalat miktarı	1995-2000	ABD Doları	5,650	2,944	3,967	10

GSMH'nun sektörler itibariyle dağılımı ise Çizelge 2'de görüldüğü şekildedir. Buna göre ilde ağırlıklı sektör hizmet sektörüdür. Nitekim, ticaretin, özellikle iç ve dış pazarlarda taşımacılık olmak üzere taşıdığı önem dikkate alındığında, ilin yüzyıllardan beri sahip olduğu "bölgenin ticaret merkezi" misyonunun da sürmekte olduğu söylenebilir.

Çizelge 2. GSMH'nun Sektörler İtibariyle Dağılımı

	HATAY	TÜRKİYE
Tarım	24,6	13,4
Sanayi	14,6	28,4
Hizmet	60,8	58,2
Toplam	100,0	100,0

Tarımda iklim koşullarına bağlı olarak yıl boyunca üretim olanaklarının bulunması önemli bir üstünlük olurken, tarım işletmelerinin büyüklüğü ilimizde de önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çizelge 3'e bakıldığında Antakya'da tarım işletmelerinin %80'i, Hatay'da is %78'i 50 da ve daha küçük ölçekli işletmelerdir. Bu rakamlar, tarımda verimlilik sorununun genel olarak ortaya koyduğu tabloyu desteklemektedir.

Çizelge 3. Tarım İşletmelerinin Büyüklüğü

İşletme Büyüklüğü (da)	ANTAKYA		HATAY	
	İşletme Sayısı	%	İşletme Sayısı	%
1-50	8,640	80,0	44,373	78,0
51-200	1,430	13,2	7,575	13,3
201-500	665	6,2	4,565	8,0
500-+	65	0,6	402	0,7
TOPLAM	10,800	100,0	56,914	100,0

Sosyal göstergeler itibariyle sağlık ve eğitim istatistikleri göz önünde bulundurulmuştur. Hatay, sağlık göstergeleri itibariyle Türkiye ortalamasının altında yer almaktadır (Çizelge 4). Eğitim göstergeleri itibariyle de Türkiye ortalaması düzeyindedir (Çizelge 5).

Çizelge 4. Sağlık Göstergeleri

SAĞLIK GÖSTERGELERİ	Yıl	Birim	HATAY	AKDENİZ	TÜRKİYE
Bebek Ölüm Oranı	2000	Binde	38,0	37,13	43,0
On bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı	2000	Hekim	5,84	10,06	12,70
On bin Kişiyeye Düşen Diş hekimisi Sayısı	2000	Diş hekimisi	0,36	1,39	2,22
On bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı	2000	Adet	2,79	2,85	2,94
On bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	2000	Adet	11,94	18,88	23,04

Çizelge 5. Eğitim Göstergeleri

EĞİTİM GÖSTERGELERİ	Yıl	Birim	HATAY	AKDENİZ	TÜRKİYE
Okur Yazar Nüfus Oranı	2000	%	86,02	88,16	87,30
Okur Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı	2000	%	78,69	81,96	80,62
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı	2000	%	6,01	8,28	8,42
İlköğretim Okullaşma Oranı	2000 -01	%	108,52	97,69	98,01
Liseler Okullaşma Oranı	2000 - 01	%	48,31	42,18	36,92
Meslek Liseleri Okullaşma Oranı	2000 - 01	%	12,53	16,55	20,49

Bu göstergeler itibariyle gerek il olarak gerekse ilin merkez ilçesi olarak Antakya'nın şu özelliklerinden söz edilebilir:

Ticaret ve diğer hizmet sektörü ağırlığı bulunmakta,
Özellikle dış ticaret bilgi birikimi ve deneyimi yüksek,
Gelişmesi özel sektör ağırlıklı,

Tarımsal üretim değeri yüksek, ancak tarımsal nüfus fazla olduğu için kişi başına değer düşük,

Banka mevduatı reel ekonomiye yönelmemiş.

Sosyal yönden ortalama düzeyde gelişmiş olan Antakya, tarım toplumunun tipik özelliklerini taşımaktadır. Bununla birlikte yüzyıllar öncesinde çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmuş Antakya, Hıristiyan dünyası için de ayrı bir anlam taşımaktadır. Hıristiyan dünyası için Hac yeri olarak kabul edilen St. Pierre Kilisesi, dünyanın ikinci büyük mozaik müzesi Antakya'nın önemini ortaya koyan tarihsel değerlerdir. Buna karşılık, yüzyıllar öncesinde dünyanın sayılı ticaret merkezi konumu, bugün de bölgedeki yeri itibariyle aynı önemi oraya koymaktadır.

Basit bir SWOT Analizi yapıldığında Antakya'nın çeşitli konular itibarıyla üstünlükleri ve sorunları Çizelge 6'da gösterilmiştir. İnsan kaynakları açısından girişimcilik eğilimi, genç nüfus potansiyeli güçlü faktörler iken, patron anlayışının egemenliği ve girişimciliğin çağdaş boyutta gelişmemesi yörenin sorunlarından. Sermaye birikimi yatırıma elverişli olmakla birlikte, kaynakların reel yatırıma aktarılamaması bir diğer eksikliklerdir.

Çizelge 6. Antakya'nın Üstünlükleri ve Sorunları

	Güçlü Faktörler	Sorunlar
İnsan Kaynakları	Çalışabilir nüfus oranının yüksekliği Eğitim Altyapısının yeterli olması Girişimci potansiyeli Kırsal kent nüfusunun ticarete yatkınlığı, tarım dışı alanlara girebilmesi Mustafa Kemal Üniversitesi'nin varlığı	Yöredeki mevcut ve gelişebilecek bazı sanayi dalları ile turizm alanında gerekli beceriye sahip insan kaynaklarının yetersizliği "Patron" anlayışının egemenliği Girişimcilik anlayışının çağdaş boyutlarda gelişmemesi
Sermaye Birikimi	Bankalardaki kredi ve mevduat potansiyeli	Mevcut sermaye birikiminin reel ekonomi yerine rant ekonomisi ile değerlendirilmesi
Kurumsal yapı	İl Özel İdaresi ve Belediyelerin sahip oldukları kaynaklar ve gelir yaratma olanakları İş dünyasında bireyler arasında iletişimi geliştiren dernek çalışmalarının yarattığı potansiyel STK'ların etkinliği Üniversite'nin sahip olduğu liderlik potansiyeli	Kurumlar arası işbirliği yaratma olanakları ve hayata geçirme
Tarım	Verimli tarım arazileri Yıl boyunca tarım yapabileceği Ekolojik koşullar dolayısıyla çok çeşitli ürün yetiştirebilme olanağı Tarıma dayalı sanayinin gelişmesine uygun tür ve rekolte Üniversite – tarım kuruluşları ve Çiftçi işbirliği potansiyeli	Yeni ürün, sanayi ürünü arayışlarında ar-ge eksikliği Tarım işletmelerinin çok küçük ölçekli olması
Turizm	Tarihi ve doğal zenginlikler St. Pierre Kilisesi ve Mozaik Müzesi Kültürel zenginlik Turizm alanında çeşitlilik Çeşitli turist kesimlerine yönelebilen olanağı	Tarihi zenginliklerin tamamıyla korunmaya alınmamış olması Orman ve yeşil alanların tahribatı Hızlı ve plansız yapılaşma Yetersiz turizm altyapısı Çağdaş kent görünümünden uzak bir kent Turizm sektöründe yetişmiş insangücü eksikliği

Tarıma elverişli arazilerin varlığı ve dört mevsim boyunca tarım yapılabilmesi yörenin üstünlükleri iken, tarıma dayalı sanayi hammaddesi olacak ürün çeşidi ile ilgili çalışmaların eksikliği sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi, mevsimlik çalışan ham pamuk ve yağ imalatı ağırlıklı işletmelerden oluşmakta; katma değeri düşük bu ürünlerin yöre ekonomisine katkısı sınırlı kalmaktadır (Çizelge 7). Turizmin son yıllarda önemli bir iş alanı olarak algılanması ve değerlendirilmesi yörenin geleceğe dönük önemli bir açılımıdır.

Çizelge 7. Antakya'nın Sanayide Üstünlükleri ve Sorunları

	Güçlü Faktörler	Sorunlar
Sanayi	Son yıllarda varolan sanayileşme arzusu Antakya OSB kurulması Sermaye birikiminin yeterli düzeyde olması İç ve dış ticaret bilgi birikiminin varlığı Ortadoğu pazarına yakınlık	Kalkınma öncelikli il statüsünde olmaması Sanayi yatırımcılığına uygun anlayış olmaması İşbirliği ve ortaklıklarda güvensizlik Nitelikli işgücü eksikliği Geçmişte çok ortaklılık girişimlerinin başarısızlığı
Küçük Sanayi	Kendi işyerini kurma istek ve heyecanı Küçük Sanayi Sitesinin potansiyeli Zanaatkar niteliğine sahip esnaf potansiyeli	Sermaye yetersizliği İşbirliği ve ortaklıklar oluşturmada güvensizlik Siteye taşınmada isteksizlik

Antakya sahip olduğu değerleri geleceğe taşımak üzere, şu vizyona yönelik konumlandırılmalıdır:

"Toplumsal Kaynakları Harekete Geçirecek Demokratik Katılımlı, Etkin ve Verimli Kent Yönetimiyle Tarihi Ve Kültürel Değerleri Kent Yaşamının Ekonomik, Sosyal ve Fiziki Boyutlarına Yansıtarak Çağdaş Yaşam Standartlarına Sahip Çekim Merkezi Olmak"

Bu vizyona ulaştıracak misyon ise şöyle geliştirilebilir:

"Gelişmeye açık yöre insanının yüksek sosyo kültürel potansiyelini Kültürel çeşitliliğin doğal zenginliklerin barış içinde bir arada yaşama alışkanlığının ve Küreselleşen yöre ekonomisinin yarattığı potansiyele katarak Antakya'yı Çekim Merkezi yapmak"

Bu çerçevede kentin gelişimine ilişkin şu hususlar dikkate alınmalıdır:

Antakya; Top Boğazı'ndan Samandağ ve Yayladağı'na kadar bir havza bütünlüğünde geliştirilmelidir.

Havzanın gelişmesinde lokomotif sektör "Eko Turizm" olmalıdır.

ESEN KALELİ BİLDİRİSİNE AİT KAYNAKÇA:

- Hans Jurgen Hele: "Kentleşmiş İnsan" Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, sayfa 71, 1999
- Turgut Cansever: "Şehir", Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, sayfa 125, 1999
- Kevin Lynch: "Çevrenin İmgesi" Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, sayfa 153, 1999
- "Mimari ve Kent" Mimari Eleştiri Yazıları, sayfa 101.
- Victor Hugo: "Kentin Felsefesi" Kent ve Kültürü, Cogito sayı 8, sayfa 63, 1999
- Preiser, Wolfgang F.E. "Universal Design Hand Book" 2001
- "Avrupa Kentsel Şartı İlkeleri" www.tumbelser.org/kentselsart.htm
- Özürülüler Kanun Tasarısı
- "Yerel Yönetimler ve Özürülüler" II. Özürülüler Şurası, Ekim 2004
- Maarten Wijk: "European Concept For Accessibility" Netherlands, CCPT/ March 1996
- Andaç Gülay: "Özürülüler ve Çevre Paneli" Özürülü Kent ve Çevre Kongresi Notları, Ankara 1996

MELTEM YILMAZ BİLDİRİSİNE AİT KAYNAKÇA

- AKŞEHİR, Tuğba, Şeyda, 2003, A study on Architectural Elements of Space Identity, Atakule, Bilkent, Ankara.
- BEKTAŞ, Cengiz, 1997, "Kültürel Güzelduyusal Kirlenme", insan Çevre Toplum, Derleyen Ruşen Keleş, imge Kitabevi, Ankara.
- BRANGART, Michael, 2003, Big and Green, Edited by David Gissen, Princeton Architectural Press, New York.
- KÖYLÜ, Pınar, 2001, "Kent Kimliği ve Değişim", Gazimagusa Sempozyumu 2001, Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Gazimagusa.
- NAGASHIMA, Koichi, 1999, "Glocal Approach Toward Architecture of the Future", XX UIA Beijing Congress, International Union of Architects.
- PROSHANSKY, H., M., FABIAN, K, A. And KAMINOFF, R, 1995, "Place-Identity: Physical World Socialization of The Self ", Academic Press Limited, London.
- SAYAR, Y., SÜER, D., 2004, "Küreselleşme Sürecinde Konut Alanlarının Oluşumu ve Kentsel Mekana Etkileri: izmir-Çiğli Örneği", Mimarlık, TMMOB Yay., Ankara.
- Tok, Nafiz, 2003, Kültür, Kimlik ve Siyaset, Ayrıntı Yay., istanbul.